

SOCIAL POLITIK

NR 1 • 8 mars 2011 • PRIS: 79 KRONOR

KULTUR & SAMHÄLLE

Åt den som har skall varda givet	6, 8, 30
Tiger inte om brister i demensvården	10
Berlin byter skepnad, finansén drar in	24
Feta kvinnor vill ingen ha, ingen se	36, 40
Dök ner i maktens sliskiga sexaffärer	14

ROTAR I SNUSKET

efter maktens
män

Hoppets ö Kurön

**Om ett år 2012 fyller ett av landets största och i särklass äldsta behandlingshem 100 år!
Nu sätter vi fart på utvecklingen in i framtiden.**

En fantastisk miljö för psykisk och fysisk återhämtning. Här får begrepp som miljöterapi en sann och väldigt tydlig innebörd.

Den kristna värdegrunden skapar en lugn och respektfull vardag.

Ön i sig är som en botanisk trädgård fullt med djur som känns som dina väldigt nära vänner. I ett och samma ögonblick kan du ha närkontakt med dovhjort, rådjur, räv, harar och all slags sjö och skogsfågel. Möjligtvis kan vildsvinen i den gamla urskogen kännas lite skrämmande. Tack vare det speciella och tempererade klimatet som uppstår på denna Ö mitt i Mälaren, växer här saker som man annars bara kan se långt söder ut. Kort sagt en underbar och fantastisk miljö att bedriva behandling och mänsklig utveckling i.

Som ny verksamhetschef för Kurön är jag djupt imponerad av personalens engagemang och kunnighet och huvudmannen Frälsningsarméns mycket höga ambition att fortsätta utvecklingen in mot ett nytt sekel och nya arbetsformer. Jag känner en väldig inspiration och glädje inför hela denna anrika verksamhet.

Leif Persson
Behandlingshemmet Kurön

Uppdrag - Genomförandeplan - Delrapport - Slutrapport

- Skola och utbildning på grundläggande och gymnasienivå.
- Yrkesförberedande kurser och träning som skall leda till utbildning och jobb.
- Minnesträning för god rehabilitering av exempelvis demensproblematik och neuropsykiatrisk problematik.

Läs mer om oss på vår hemsida och följ vår nya utveckling. www.kuron.se

Kurön har 63 vårdplatser varav 15 för kvinnor.

För info ring vår chef Leif Persson 0739 209301 eller biträdande chef Torsten Lager 0739 206408

www.kuron.se - admin@kuron.se - Frälsningsarmén, Kurön, 178 92 Adelsö - 08 560 518 80

Redaktör och ansvarig utgivare:
Maria Wallin
Omslagsbild: Lena Katarina
Johansson
Layout: Ulla-Karin Karlson

Redaktionskommitté:
Gun-Lis Angsell, Kristina Arvidson
Molin, Stefan de Vylder, Gunnar
Engström, Bibbie Friman, Cecilia
Heule, Ulla-Carin Hedin, Nilla Hel-
gesson, Carina Håkansson, Anne
Jalakas, Jan Molin, Marco Morner,
Helena Östlund, Yvonne
Zätterman Åberg

Redaktion:
Eriksberg 137
451 96 Uddevalla
socialpolitik@socialpolitik.com
Telefon: 070-207 22 22

www.socialpolitik.com

Taltidning: Rox reportage
Tel: 031-96 02 61
rox.reportage@swipnet.se

Prenumeration/lösnummer:
Nätek, Box 311 20
400 32 Göteborg
order@socialpolitik.com
Tel: 031-743 99 05,
Fax: 031-743 99 06

Priser:
285:- per år för privatpersoner
310:- stöd, företag, institutioner
160:- stud, arbetslös, pensionär
Teckna 2-3 år med rabatt!
Se: www.socialpolitik.com

Betala in på: pg 648 73 22-7

SocialPolitik säljs i större Press-
byråkiosker och Preststopbutiker.

Annonser:
Bengtsson & Sundström Media
Tjärhovsgatan 32
116 21 Stockholm
kontakt@bs-media.se
Tel: 08-10 39 20,
Fax: 08-10 39 15

Tryck: Trydells Tryckeri AB
Laholm

ISSN 1104-6376

Redaktionen ansvarar inte för
insänt obeställt material. Tryckta
texter kan komma att återges
elektroniskt.

SocialPolitik ges ut av den ideella
föreningen Socialpolitisk debatt.
Partipolitiskt obunden och fackligt
fristående. Ordförande är Cecilia
Heule vid Socialhögskolan i Lund.

Åt den som har...

Nu är det klart. SocialPolitik är en kulturtidskrift, det vill säga *fick* fortsatt utgivningsstöd. Tyvärr sänkt med en fjärdedel, 100 000 kronor, vilket är ett oerhört kraftigt avbräck. Klart är också att tidskrifter med inslag av samhällsdebatt, social rättvisa och solidaritet fått sänkta anslag, medan några som fått mycket förut fick höjda bidrag nu. (www.kulturradet.se)

Men OM varje prenumerant värvar *en enda* ny prenumerant! Då har vi tagit igen hela denna nedskärning! Då kan vi hålla kvaliteten fortsatt hög, värna vårt oberoende, friheten att berätta det som bör berättas.

Och OM varje SocialPolitiks läsare *blir* prenumerant! Ni kan inte räkna med att vi, en liten ideell krets, utan uppbackning ska fixa högkvalitativ socialjournalistik i den enda tidskrift som står fri från partipolitik, fack, yrkeskårer och organisationer. Vi behöver ert stöd!

Det räcker inte att du tycker att SocialPolitik är bra och viktig. Du måste visa det! Prenumerera! Värva!

DET FINNS ANDRA SOM FÅTT sänkta anslag.

Från ungdomsförbund för funktionsnedsatta kom ett nödrop: "Vi har fått alltifrån 3-35 procents sänkning av statsbidragen för 2011!" Det gäller det *särskilda stöd* som kompenserar föreningar för funktionsnedsatta för merkostnader. Hallå regering och riksdag, vad är detta för politik!?

En röd tråd i SocialPolitik nr 1 är således hur "den som har, åt honom skall varda givet, så att han får över nog; men den som icke har, från honom skall tagas också så det han har." (Matteus 13:12) och sid 6, 8 och 30.

Kvinnokroppar är nästa röda tråd. Kroppar som utnyttjas av maktens män, sid 14. Som helst ska vara unga och snygga, sid 36, och absolut inte tjocka och feta, sid 40, samt om hur vi trixar med kroppen likt en maskin som ska trimmas, sid 32. Avlutningsvis kvinnokroppen som åtråvärd på ett inte alldeles självklart sätt, sid 48.

Socialt sårbara unga som behöver hjälp ut på arbetsmarknaden, och "värstingar" – teman vi återkommer till, sid 18 och 22. Möt också våren i Berlin, sid 24! *Med stort hopp om ditt fortsatta stöd!*

Maria Wallin

Sänker den svenska modellen

DEBATT: Från ett generellt socialförsäkringssystem går alliansen mot allt mer av individuell behovsprövning. **6**

Bortom alla fina ord

Snacka går ju, menar Stina-Clara Hjulström. Men det äldreomsorgen behöver är mer personal och flera vårdplatser. **10**

"Som att öppna en kloak"

Deanne Rauscher om spelet runt Den motvillige monarken och andra maktens män. **14**

De kallas värstingar

Men har mycket att lära oss. Om vi har lust och tid att lyssna. **18**

Ung och arbetslös

Socialt sårbara unga får inte den hjälp ut i arbetslivet som de har rätt till. **22**

Berlin byter skepnad

Finansen vädrar vinster i markköp och nybyggen. Men motståndet växer. **24**

Piller är big business

Skapar illusion om evigt liv, och kroppen en motor som ska trimmas. **32**

Krav på kvinnors kroppar

Kvinnor ska helst vara unga, vackra, smala och snälla. **36**

Feta skådisar får inga roller

Normen, branschen och moralen vill ha smala och svala på scen och bioduk. **40**

Transsexuell till Dramaten

Aleksa bytte kön. I vår välkomnas hon till nationalscenen i Bergmanpjäs. **48**

Säkra utgivningen av SocialPolitik PRENUMERERA! www.socialpolitik.com

ZUT

Gud som haver barnen kär

”När ska hemlösa få egna hem och vård för sina sjukdomar och skador? Lika länge som vi blundar blir det obarmhjärtiga samhället allt starkare och utan nåd och hopp.”

På kvällen i Göteborg ser jag Alejandros Inámitus film *Biutiful*. En skoningslös beskrivning av arbetslöshetens Europa, hur demokrati obönhörligt äts upp inifrån när mångmiljonarmén av fattiga ökar. Då införs åter djungelns lag, då ingår människohandel, försäljning av narkotika och allt annat sattyt i överlevnadsstrategierna.

En annan bild än den turismen ger om Barcelona, där handlingen utspelar sig. En film där girighet, Mammon, egoism och andra synder styr människornas liv. Barnen till hären av vuxna i utanförskap saknar val till fattigdom och förnedring. En film utan nåd.

Nästa morgon snöar det i Göteborg och är sex grader kallt, då saltas snön fortfarande och blir till sörja istället för att plogas bort. Den dagen ska jag åka till Umeå. Bussen tar sig inte uppför gatan till berget där jag bor, det är för halt. Då går jag ner till Chapmans torg för att ta en spårvagn in till Centralstationen.

SAMTIDIGT MED MIG KLIVER en man ombord på vagnen. Han måste vara 40 år och bär på alla attribut för att beskrivas som hemlös. Hans gymnastikskor är av tyg och dryper av snösörjan, som vore han direkt kliven ur *Biutiful*.

Han sätter sig på sätet, tar av skorna, sedan de dyngsura strumporna. De röda och såriga fötterna placerar han under sig för att de ska bli varma. Sedan stoppar han en thinnerdoftande tygbit under näsan och drar några andetag. Lågbudgetvarianten av missbruk.

Dofterna av tåbira och lösningsmedel, i kombination med rädsla och obehag, får medresenärerna att byta spårvagn vid nästa hållplats. När färden fortsätter är det bara vi två kvar. Han ser mig inte. Han knäpper sina händer, tyst hör jag honom mumla:

”Gud som haver barnen kär, se till mig som liten är.

Vart jag mig i världen vänder står min lycka i guds händer.

Lyckan kommer, lyckan går. Den gud älskar lyckan får.”

En minut senare, ännu lägre, kommer hans ord *”Gode gud! Hjälp mig!”*

I två stationer till är det bara mannen med thinnertrasan och jag. Tysta. Hans händer är fortfarande knäppta

Vid Centralen tar han på gympadojor-

na, strumporna är för blöta att träs på fötterna, han stoppar dem i jackfickan. Vi hoppar bägge två av spårvagnen. I nästa stund är han borta.

Det är som att mannen klivit ut ur gårdagens film för att berätta att Barcelonas verklighet är precis lika obönhörlig i Göteborg.

När ska hemlösa få egna hem och vård för sina sjukdomar och skador? Lika länge som vi blundar och inte hör blir det arroganta och obarmhjärtiga samhället allt starkare och utan nåd och hopp.

leif.a.stenberg@telia.com
Bild: Bibbie Friman

Rätt till bättre liv

Män med psykisk funktionsnedsättning har 20 år kortare livslängd och kvinnor 15, jämfört med övriga befolkningen i såväl Sverige som Danmark, Norge och Finland.

Risken att dö genom självmord, våld eller olyckor är kraftigt förhöjd. Men enligt en studie vid Nordiska Hälsovårdshögskolan är dödligheten i kroppsliga sjukdomar också högre. Fattigdom, utanförskap och isolering ger livsstilssjukdomar som beror på rökning, brist på motion och sämre kosthållning.

Kroppslig sjukdom hamnar också ofta i skuggan av de psykiska symptomen och förbises av vården. Stämpling och diskriminering bidrar.

Det krävs bättre tillgång till vård och satsningar på att förebygga självmord och våld.

Hjärnkoll ger resultat

Andelen människor som inte vill ha personer med psykis-

ka sjukdomar i samma bostadsområde har minskat från 17% till 11% mellan 2009 och 2010. Andelen som inte skulle vilja bo granne med någon som haft en psykisk sjukdom har minskat från 18% till 13%.

I satsningen Hjärnkoll informerar *ambassadörer* med egna erfarenheter allmänheten om psykisk sjukdom.

Vänder sig till FN

Arbetslösheten bland funktionsnedsatta ökar. Orsaker är utförsäkring ur sjukförsäkringssystemet, tuffare situation på arbetsplatserna och bristande anpassning av arbetsplatser.

Unga Synskadade och Synskadades riksförbund överklagar nu en AD-dom till FN. Att försäkringskassan inte anpassat sitt datorsystem till en anställd med synskada anser de stirrar mot FN:s konvention om rättigheter för människor med funktionsnedsättning.

Arbetslösheten för personer med synnedsättning är 50%.

6 av 10 fick inte jobb

Av dem som uppnådde maximal tid i sjukförsäkringen vid förra årsskiftet och fördes över till arbetsförmedlingen gick endast 4 av 10 vidare till *någon* form att sysselsättning.

60% återvände till sjukförsäkringen enligt försäkringskassans och arbetsförmedlingens uppföljning i december. Antalet sjukskrivna under sista kvartalet i fjol ökade så igen – för första gången på sju år.

Antalet förtidspensionärer (sjukersättning) minskar på grund av skärpta regler, som gör det svårare att få sjukersättning. Men bland unga under 30 år ökar andelen förtidspensionärer.

Behövs 4–8 Mdr

Mellan 10 och 20% av landets demensboenden når inte upp till den miniminivå på bemaning som krävs för att ge vård och omsorg av god kvalitet enligt de lagar, förordningar, riktlinjer och politiska beslut som gäller – och samtidigt bedöms

som kostnadseffektivt.

Att täcka upp luckorna skulle kosta kommunerna 4–8 Mdr kronor, enligt Äldrecentrums bräkningar. Beställ rapporten: www.aldrecentrum.se

14,4 Mdr i rot&rut

Skatteverket betalade i fjol ut 14,4 miljarder kronor i skrot- och rut-avdrag. 13,1 miljarder för rot- och 1,3 miljarder i rut-avdrag för hushållsarbete.

Totalt utnyttjade 1 196 545 personer skattereduktionen, varav 870 552 för rotavdrag och 325 993 för rut.

I Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala har flest personer begärt avdrag.

Läxor ger avdrag

Allt fler företag erbjuder hjälp med läxläsning i hemmen. Barnpassning ingår i hushållsnära tjänster. Skatteverket bryr sig inte om ifall läxläsning räknats in, när man bedömer rätten till rut-avdrag.

ANNONS

BALSAM är en bransch- och samverkansorganisation för idag tretton folkhögskolor som bedriver utbildningar av Behandlingspedagoger. Våra utbildningar anordnas såväl inom ramen för Sveriges folkhögskolor som inom ramen för Yrkehögskolan.

Behöver Ni kvalificerad yrkesutbildad behandlingspersonal?

Inom ramen för **BALSAM** har vi utbildat behandlingspedagoger i snart trettio år. Utbildningarna är idag eftergymnasiala och tvååriga och sker i mycket nära samarbete med branschen. Vi lägger stor vikt vid att undervisningen är kunskapsbaserad och att aktuell forskning och debatt följs. Flera av utbildningarna styrs av ledningsgrupper med stor representation från yrkesområdet.

Funderar Du på att utbilda Dig till Behandlingspedagog?

BALSAM tillämpar ett unikt antagningsförfarande där Din lämplighet för yrkesområdet sätts i fokus. Utöver krav på kompetens för eftergymnasiala studier genomgår Du bland annat intervjuer. Som studerande vid våra utbildningar har Du ett långtgående inflytande och vårt mål är Din utveckling styrd av de krav yrkesområdet ställer på Dig. Mer än en fjärdedel av utbildningstiden är arbetsplatsförlagd. Utbildningarna sker i nära kontakt med arbetslivet.

Kontakta oss via www.balsaminfo.org

Alliansen sänker den svenska modellen

Från ett generellt socialförsäkringssystem går vi mot individuell behovsprövning. I förlängningen närmar vi oss den starkt kritiserade amerikanska modellen.

Statsminister Reinfeldt lanserar nu ett femte jobbskatteavdrag för alla som arbetar – ”för det går så bra för Sverige”.

Företagen redovisar förvisso åter stora vinster, men arbetslösheten ligger fortfarande på över åtta procent. I OECD:s senaste prognos beräknas den vara fortsatt hög även de närmaste åren.

Inget förslag har heller kommit från Ulf Kristersson om justeringar i socialförsäkringen, trots de allvarliga brister som man under valrörelsen lovade att se över.

Jobbskatteavdraget är inget annat än den vanliga skattesänkarpolitiken som bland annat Bo Lundgren (M) pratade om för några valrörelser sedan och som han fick så mycket kritik för. Då knöt man inte skattesänkningarna till arbete, men nu när man istället för att säga skattesänkningar kallar samma sak för jobbskatteavdrag går samma politik plötsligt bra.

ATT HA ETT JOBB ÄR NATURLIGTVIS viktigt, det kan jämföras med behovet av kärlek och andra existentiella behov. Har man ett arbete så har man oftast en säker inkomst, arbetsuppgifter som känns meningsfulla, arbetskamrater, omgivningens godkännande, möjligheter till en hygglig materiell standard, ett bra boende, man kan åka på semester.

Har man dessutom en bra lön, kan man fylla på alla dessa möjligheter ytterligare med att köpa ett hus, bostadsrätt, fin bil, utlandsresor, ge sina barn det de behöver av kläder, aktiviteter, fickpengar, datorer, ipod med mera och du ifrågasätts aldrig av omgivningen.

Dessutom finns en rad andra avdragsmöjligheter för böräntor, för kostnader i samband med tjänstens utövande, resebidrag, kläder, litteratur och så vidare.

Detta behov av uppmuntran till alla som jobbar – oavsett de är höginkomsttagare och bor i mångmiljonvillor är dock märkligt. Huvudorsaken säger man är: att det ska löna sig att arbeta. Men min fråga är: Gör det inte redan det?

Fredrik Reinfeldt ifrågasätter i SVT Rädda Barnens uppgifter att klyftan mellan fattiga och rika familjer ökat.

– Vi ser inga förändringar i inkomstspridning efter 2006, säger han.

ATT VARA ARBETSLÖS SER OLIKA UT för olika människor, men om du inte råkat ära en massa pengar eller är förmögen av andra skäl, finns det ändå vissa gemensamma drag. Är du en vanlig arbetslös eller blivit av med din sjukpenning trots att du är sjuk, är din framtid osäker. Du beviljas inte lån, kan inte köpa på avbetalning, inte skriva hyreskontrakt, du blir föremål för den kontrollapparat som arbetslösa och sjuka underställs för att få en ersättning, du tvingas underkasta dig alla tänkbara och för tillfället trendiga metoder: jobbtorg, självhjälps-kurser, att coachas av personer som gått en snabbkurs för att lära dig söka jobb (men som inte har några jobb att erbjuda), du har inga arbetskamrater, du har inte råd att ta semester.

Den egna självkänslan tar stryk efter ett tag, statusen sjunker, dina barn kan inte räkna med att få det deras kamrater får. Bor du dessutom på en mindre ort där kanske företaget flyttat produktionen utomlands eller till en annan del av Sverige, är framtidsutsikterna mörka, åtminstone kortsiktigt.

Har du bil eller bostadsrätt, tvingas du sälja, innan du kan få försörjningsstöd (socialhjälp). Har du en aldrig så liten sommarstuga någonstans krävs det att du säljer den. Har du barn får de avstå från födelsedagspresenter och julklappar. Det ingår inte i försörjningsstödet. I en undersökning inför julen uppgav mindre än hälften av Sveriges kommuner att de som fick försörjningsstöd fick ett extra bidrag inför julen.

VI BEFINNER OSS I UPP OCH NERVÄNDA världen, där den som har arbete får samhällets uppmuntran och ekonomiska fördelar – som dessutom finansieras av det gemensamma. Det sker en överföring från arbetslösa och sjuka till välbetalda, välbetallda arbetsföra som har en tryggad livssituation. De får minskad skatt genom jobbskatteavdragen, därtill kan de utnyttja RUT-avdragen, eftersom det krävs att man ska ha en viss inkomst för att ha råd med RUT. Utvärderingen i höstas visade att det framförallt var personer som bodde på Lidingö och Danderyd som utnyttjade RUT. Ensamstående lågavlönade mammor landet över var däremot kraftigt underrepresenterade. Var det märkligt? Nej, det var väntat.

I Stockholm har man infört FUT (felaktiga utbetalningar), som betyder att alla stadsdelars socialtjänst ska avsätta resurser för att aktivt kontrollera att ingen får bidrag som inte ska ha rätt till det. Detta utökade kontrollsystem ska ske ”inom ram”, det vill säga man tar personella resurser från andra områden.

Självklart ska inga felaktiga bidrag betalas ut, men de går inte att jämföra med

alla felaktigt utbetalda bidrag som sker med stöd av RUT och ROT. Nyligen avslöjades en härva av bedrägerier i mångmiljonklassen med ROT-avdraget. Fakturor skickades, men inga arbeten utfördes. Det har blivit ett slags systemfel med framförallt ROT, där företagens priser sätts med utgångspunkt från att staten går in med 50 procent. Man brukar säga att det sker en vinn/vinn-situation mellan företagen och de som använder ROT-avdraget. Skatteverket har medgett att de saknar heltäckande kontrollsystem och att de inte hinner med. Dessa bidrag finansieras av det gemensamma, det vill säga skatterna.

RIKA OCH FRISKA PERSONER FÅR alltså skatesubventioner för att ha välstädat hemma, medan min svårt funktionshindrade syster först efter noggrann bedömning får sin städning beviljad av hemtjänsten. Hon har en pension på 9 000 kronor i månaden och får betala 700 kronor för en timma två gånger i månaden, och hon får inte bestämma själv vad hon vill få utfört. RUT-avdragets regler är mera flexibla, till och med läsläsning kan ingå!

De som har god ekonomi gynnas alltså konsekvent, medan de som har verkligt stora behov men begränsade resurser missgynnas. Förr anställde herrskapet sitt tjänstefolk som pigor, hushållerskor och drängar, då fick de betala själva ur sina

egna tillgångar. Idag ska du och jag vara med och betala.

SAMTIDIGT SAKNAS DET MÅNGA miljoner till skola, sjukvård, äldreomsorg, kultur, till infrastruktur och kollektivtrafik, och pensionärerna får vänta. Många har fått sänkt pension vid årsskiftet – de ingår ju inte i arbetslinjen längre. Men de *har* gjort det i kanske femtio år!

Häromdagen var jag på ett seminarium och lyssnade på Lena Andersson, författa-

”Förr betalade herrskapet sitt tjänstefolk själv. I dag ska du och jag vara med och betala.”

re och krönikör i Dagens Nyheter. Hon sa att Reinfeldts och alliansens politik handlar om att förändra människors syn på varandra och samhället, det handlar inte så mycket om plånboksfrågor, utan att påverka människors tankar och perspektiv. Vi börjar nu betrakta arbetslösa och sjuka som mindre värda, som om det var individuella problem som gjort att vissa har det bra och andra dåligt. Uppdelningen mellan människor handlar om de som har jobb och de som inte har jobb. Synen på att vi människor behöver samhället och det ge-

mensamma urholkas, råkar du illa ut kan du inte påräkna andras stöd och välvilja.

Se på teaparty-rörelsen i USA, de är starka motståndare till Obama och framförallt sjukvårdsreformen med inställningen: Varför ska jag betala när grannen är sjuk?! Det kan tyckas vara långt dit, men är det egentligen det?

Alliansen genomförde i Stockholm principen att resor inte ska ingå i försörjningsstödet (socialbidraget) om personen i fråga inte är aktivt arbetssökande. Är du sjuk och får bidrag får du gå, enbart arbete eller styrkt behandlingskontakt flera gånger i veckan, medger rätt att få resa kollektivt. Det borde egentligen strida mot rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen.

Det finns inga, anser jag, som fått vidkännas så stora begränsningar som samhällets socialbidragstagare, det handlar inte längre om en skälig levnadsnivå utan enbart rätten om att få överleva. Förskjutningen från socialförsäkringssystemen till individuell behovsprövning innebär ett verkligt hot mot det välfärdssamhälle som Sverige både har varit stolt över, men som också gjort oss till förebild världen över.

Med den socialpolitik som nu förs kommer det i förlängningen att innebära ett närmande till den starkt kritiserade amerikanska modellen.

827440@ownit.nu

Bild: Johan Jeppsson

ANNONS

Sävik
Behandlingshem

”Ett verkligt möte med en annan människa skakar alltid vår egen värld” citat av Rollo May

Vi har sedan etableringen 1994 valt att arbeta med män från 18 år, med missbruk/beroende i kombination med olika typer av samsjuklighet såsom; personlighetsstörning, neuropsykiatrisk problematik (ADHD/ADD), Aspergers syndrom samt män med utagerande och kriminell problematik.

Eftersom vi fäster stor vikt vid att samla kunskap om klienten genomför vi multiaxiala utredningar (axel I-V) enligt DSM-IV på samtliga klienter. Vidare genomförs även *neuropsykiatriska utredningar* på begäran av uppdragsgivaren.

Vår strävan är att hämta kunskap från aktuell forskning samt att arbeta utifrån evidensbaserade metoder och teorier.

Vår teoretiska grund är anknytningsteori och vi arbetar metodologiskt enligt kognitiv psyko- och beteendeterapi. Kunskap, helhetssyn och flexibilitet utgör grunden i vårt förhållningssätt med våra klientkategorier.

Vi har specialinriktade kognitiva och beteendearterade program för de klientgrupper vi inriktar oss emot.

Det behandlande teamet består av läkare, sjuksköterskor, psykolog, kognitiva terapeuter, socionom, beteendevetare och övrig behandlingspersonal.

Sävik behandlingshem
Box 61, 783 22 SÄTER
Tfn: 0225-56630

www.savik.se

Vart tionde barn är fattigt

Klyftorna mellan de rikaste barnfamiljerna och de fattigaste fortsätter att öka. Om man väljer att vilja se det.

Text: Maria Wallin

Bild: Johan Jeppsson

Rädda Barnen kräver ett handlingsprogram av regeringen för att vända utvecklingen. Men regeringen slår tillbaka: "Inkomstspridningen har inte ökat sedan 2006".

Det får Rädda Barnens generalsekreterare Elisabeth Dahlin att konstatera att det inte är "utan en viss förvåning [vi] noterat att statsministern betvivlar våra metoder och att barnministern [Maria Larsson] kallar oss oseriösa".

Rädda Barnen stöder sig på statistik från Statistiska Centralbyråns inkomstfördelningsundersökning när man för åttonde året presenterar siffror som visar att 220 000 barn 2008 levde i fattigdom – 11,5 procent av alla barn i Sverige.

Totalt sett är Sverige rikare idag än någonsin, BNP per capita har stigit under hela 2000-talet. De flesta familjer har fått del av en rejäl välbärgad ökning. Särskilt den mest välbärgade tiondelen har blivit *betydligt* ri-

kare, det har statsministern alldeles rätt i.

Däremot har villkoren för de fattigaste varit oförändrade, vilket innebär att de har halkat efter avsevärt. Främst gäller det barn till ensamstående, de som har föräldrar födda utomlands, eller om de är uppväxta i någon av storstädernas segregerade förorter. Då blir siffrorna komprometterande och visar på de strukturella orättvisor som finns, såväl mellan de större städernas olika stadsdelar, som mellan välbärgade kommuner och kommuner med lägre skatteunderlag.

Rädda Barnen hänvisar i rapporten till

"Vi vill se en nationell handlingsplan för att bekämpa barnfattigdomen i Sverige."

studier som visat på tydligt samband mellan fattigdom och till exempel utbildningsresultat, etablering på arbetsmarknaden, hälsa, mobbning och trygghet i det egna bostadsområdet. Allt sådant som har avgörande betydelse för varje barns möjligheter att utvecklas och styra över sina egna liv.

Rädda Barnen anser att Sverige bryter mot

Barnkonventionen: "Artikel 4 i Barnkonventionen stadgar att varje land är skyldigt att använda det yttersta av sina resurser för att göra verklighet av alla barns lika värde."

DET FICK BARN- OCH ÄLDREMINISTER Maria Larsson (KD) att kalla Rädda Barnen för oseriösa. Men Rädda Barnen ger igen:

"De rika länderna förväntas göra mer och gå längre än de nationer som inte har lika stora ekonomiska resurser", skriver Elisabeth Dahlin på Rädda Barnens hemsida. "Barnkonventionens artikel 2 förbjuder dessutom diskriminering av barn bland annat på grund av föräldrars sociala status; och i artikel 27 kan man läsa om alla barns rätt till en skälig levnadsstandard."

Elisabeth Dahlin hänvisar också till regeringens egen hemsida med barnrättskommitténs senaste utlåtande:

"Med tanke på Sveriges resurser och övriga resultat i arbetet med barnets rättigheter förväntar sig barnrättskommittén att Sverige ska ännu bättre leva upp till sina åtaganden enligt barnkonventionen. (...) insatserna som görs på lokal och regional nivå i Sverige ska leda till minskade skillnader i levnadsvillkoren för barn oavsett av var det

ANNONS

**Stiftelsen
Allmänna Barnhuset**

Nya Böcker/Rapporter

Mod och Mandat – ny lagstiftning stärker barn som anhöriga. Har vi modet att möta dem?

Författare: Mårten Jansson, Anne-Marie Larsson, Cecilia Modig

Boken är en rapport från ett projekt som Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen har bedrivit 2008-2010 med fokus på barn som anhöriga. Vi hoppas att den kan inspirera och visa på möjliga vägar för lokalt och regionalt utvecklingsarbete i syfte att bättre uppmärksamma barnen när en förälder har en psykisk sjukdom. I boken ges konkreta förslag på vad som behöver förändras.

Utkommer i mars 2011

Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn – vad kan vi lära av forskningen?

Författare: Karin Lundén
BVC-sjuksköterskor och förskolepersonal har stora möjligheter att tidigt uppfatta när barn signalerar att de inte har det bra.

Vad reagerar de på och sätter de samman sina iakttagelser med den kunskap de har om barns behov? Dessa frågor besvarades i forskningsprojektet "Hur mår förskolebarnen?" som utgör grunden för denna bok. **Utgiven i december 2010**

12-14 september 2012

**Datum för den Nordiska
Barnavårdskongressen
i Stockholm**

Har alla här en förälder i fängelse?

Författare: Titti Schönbeck

En stödgruppsmodell för barn med frihetsberövade föräldrar

I boken beskrivs en stödgruppsmodell för barn mellan sex och arton år som har en förälder som är eller har varit frihetsberövad. Boken vänder sig till de som i sitt arbete eller på annat sätt möter de anhöriga barnen eller deras föräldrar samt till de som ska utbildas till stödgruppleddare. För stödgruppsledare tillkommer ett arbetshäfte och ett bildmaterial. **Utgiven i augusti 2010**

Barns och Ungas rätt i vården

Författare: Maja Söderbäck (red)
Just nu pågår en stor omformning av Sveriges primärvård utifrån lagen om fritt vårdval. Primärvårdens uppdrag gentemot barn och ungdomar förtydligas och förstärks. Låt denna bok bli en stimulans för vårdgivare och vårdpolitiker att sätta fokus på barnkompetens och barnrättsfrågor. **Utgiven i augusti 2010**

*Böckerna och rapporterna beställs via vår hemsida
www.allmannabarnhuset.se*

– Den rikaste tiondelen har det så gott ställt att varje familj skulle kunna försörja drygt tre lika stora familjer, säger Elisabeth Dahlin, Rädda Barnen.

bor i Sverige.”

Rädda Barnen konstaterar att man ”år efter år presenterat siffror på barnfattigdom och krävt åtgärder från olika regeringar. Nu är det dags att riksdag och regering tar tag i frågan på allvar: vi vill se en nationell handlingsplan och konkreta politiska åtgärder för att förebygga och bekämpa barnfattigdomen i Sverige.”

Läs även www.socialpolitik.se SocialPolitik nr 2 och 3/2010

ANNONS

ART kurser i Malmö 2011

7 - 11 mars

4 - 8 april

9 - 3 maj

14 - 18 nov

OBS!
Nytt pris!
endast 7 900kr
per deltagare

www.ungart.se

Aggression Replacement Training – ART® är ett manualbaserat träningsprogram för ungdomar med beteendeproblem. Syftet är att träna in nya sociala och kognitiva färdigheter för att minska aggressivitet och normbrytande beteende. Träningen genomförs i grupp, enligt

manualen av två speciellt utbildade ART® - Tränare. ART® - Tränarutbildningen genomförs under fem dagar i Malmö eller på plats hos uppdragsgivaren för grupper om minst 6 deltagare. UngArt har längst erfarenhet av ART® tränarutbildningar i Skandinavien.

TRÄNING FÖR FÖRÄNDRING

www.ungart.se info@ungart.se

Anmälan görs via mail info@ungart.se eller tfn 040-222302. Mer info finns på www.ungart.se. Begränsat antal platser vid varje kurstillfälle. Först till kvarn gäller!

ANNONS

TJUST
BEHANDLINGS
FAMILJER

Behandlingsfamilj - alternativ till institution

När barnet trivs i sitt sammanhang...

...blir världen begriplig, hanterbar och meningsfull

Tjust behandlingsfamiljer erbjuder socialtjänsten en helhetslösning som ger barn och unga möjlighet för växt och utveckling.

Vår styrka är tillgången till och förmågan att samla de nödvändiga professionerna i samverkan, med utgångspunkt i barnets behov.

Att bo och få omsorg hos Tjust behandlingsfamiljer är att leva ett tryggt vardagsliv, med stabila och nära relationer i behandlingsfamiljens egen hemmiljö. Familjen utgör basen i vardagen.

För professionell vård, utredning, vägledning och stöttning finns ett arbetslag bestående av psykologer, psykoterapeuter, socialpedagoger och socionomer med flera. Alla finns i behandlingsfamiljens närhet. Utifrån barnets eller ungdomens behov formas ett fungerande liv där nya möjligheter växer fram. Det kan finnas behov av att få stöd i skolgången liksom hjälp med att utveckla intressen som ger glädje och bygger självförtroende. Ett annat behov kan vara att gå i psykoterapi. Hör av dig så får du veta mer!

Tjust Behandlingsfamiljer - Behandlar - Handleder - Utbildar

Tjust behandlingsfamiljer AB Ängalundsgatan 1B 593 35 Västervik Tfn: 0490-343 46 Fax: 0490-943 10
E-post: info@tjustbehandlingsfamiljer.se Hemsida: www.tjustbehandlingsfamiljer.se

Bortom alla fina ord

Äldreomsorgen behöver mer personal och flera vårdplatser

Stina-Clara Hjulström har fått medalj och hyllats med flera utmärkelser. Men hon har också blivit hotad och ansetts obekväm. Allt för sitt engagemang för äldre och demenssjuka.

Text: Kari Molin

Bild: Lena Katarina Johansson

Stina-Clara Hjulström har aldrig varit rädd för att säga sin mening. Som nu när det gäller den nya lagen om värdighet i äldreomsorgen.

– Tanken är förstås bra. Men man kan ju lagstifta om vackert väder också, säger hon ironiskt.

Från Demensförbundets lokaler högst upp ett i hus på Söder kan man blicka ut över Stockholms takåsar. Stina-Clara Hjulström har varit förbundets ordförande sedan 1997.

På väggen har hon bilder av äldre, både från Sverige och Grekland. Svaret blir en aning svävande på frågan om varifrån hon fått sitt engagemang för de äldre. Jo, båda föräldrarna var relativt gamla när hon föddes

och en mormor fanns med i vardagen.

– Jag har alltid haft nära kontakt med och fascinerats av äldre.

Och så har hon fått öl med sig i modersmjölken, säger hon och skrattar. Fadern var nämligen bryggare hemma i Kalmar, medan modern var hemmafru.

I början av sextioalet gifte hon sig med Gunnar som fick tjänst som prost på Öland och där har de bott sedan dess. Idag består familjen också av tre barn och fem barnbarn.

– Församlingsborna fick nog en chock när jag blev prästfru. Jag har alltid jobbat, jag kan inte sy, inte baka och inte ta en ton- allt det som prästfruarna brukat göra.

Stina-Clara for istället runt hela Öland som distriktssköterska.

– Det är nog det mest fantastiska arbete man kan önska sig. Fast vi hade låg status, vi gick ju bara i stugorna och drack kaffe sas det. Själv har jag alltid hävdad att det är väldigt viktigt med kaffet i köket, det är där de djupa samtalen sker.

I början på sjuttioalet började hon arbeta vid den geriatriska kliniken i Kalmar.

Där förstod man sig på rehabilitering av äldre, något som nästan tappats bort idag, menar hon.

– Där fanns Lars Wernersson, en geriatriker som var långt före sin tid. ”Ta vara på det friska”, sa han redan då. Han förstod vikten av rehabilitering, av hur miljön såg ut och att det fanns konst, litteratur och annan kultur för de gamla.

Även små detaljer var viktiga, som att inte ha så stora soffor.

– När de äldre satt tätt samman började de samtala.

DEMENS VAR FÖR MÅNGA ETT OKÄNT begrepp ännu på sjuttioalet. Fortfarande kom ”förvirrade” gamla till de stora mentalsjukhusen.

– De kunde hämtas med polis och det hela var fasansfullt, säger Stina-Clara Hjulström.

På hennes initiativ startade Klockargården, den första dagverksamheten för demenssjuka i landsorten, i Löt i Borgholms kommun 1982.

– Som distriktssköterska var jag så glad

Stina-Clara Hjulström: Snart är det bara Demensförbundet som står fri att säga sanningar som inte är behagliga.

när till exempel ett bensår till sist hade läkt. Men jag märkte att de gamla inte var lika glada, jag hade ju varit där troget på besök. Flera av dem levde med en make eller maka som var förvirrad eller gammelglömsk som man sa då. Kanske kom det en hemsamarit ibland så de kunde rusa iväg och handla, men annars var de ensamma om ansvaret.

Så föddes idén till Klockargården. Kommunen och landstinget delade på ansvaret, en tom byskola blev lokal och vakanta tjänster omvandlades till jobb på Klockargården.

– Vi hade tre anställda plus labradortiken Musti.

Fast till möbler, mat och aktiviteter fanns det noll kronor.

– Vi letade på vindar och frågade i byarna efter gamla möbler. Vi lagade maten till-

handen på huggkubben för att testa....

Det visade sig att några inte alls var demenssjuka utan deprimerade, de piggnade till när de fick träffa andra.

Det gjordes tevefilm om Klockargården som fick stor uppmärksamhet.

Hur visste du vad de gamla behövde?

– Men det handlar ofta om sunt förnuft, faktiskt. Idag ska det vara evidens för allt ibland kräks jag på det begreppet. Och jag kan få kli på kroppen ibland av alla dessa utredningar och alla vackra ord som skrivs. Vi vet ju att det finns för lite personal.

FLER DAGVERKSAMHETER DROGS IGÅNG och hon startade också den första lasarettanslutna hemsjukvården i Kalmar. Under 80-talet arbetade hon med bygga upp länets primärvård.

I början på nittioalet blev Stina-Clara Hjulström sjukhemschef på Tibblehemmet i Täby. Det började så bra, berättar hon.

– Vi byggde om och gjorde lanthandel i entrén. Vi

satsade på rehabilitering. Vi hade fyra geriatriker och flera sjuksköterskor på varje enhet. All personal åkte på spa varje år. Vi gick ändå med vinst. Jag fick se hur fantastisk den svenska vårdpersonalen är.

– Men efter några år fick vi in två patienter som var så fruktansvärt vanvårdade att jag aldrig sett maken. De hade stora liggsår ända in till benen.

Hon anmälde till Socialstyrelsen. En kvällstidning upptäckte detta och efter lite tvekan lät hon sig intervjuas.

– Inte i min vildaste fantasi hade jag kunnat föreställa mig att det skulle bli ett sådant herrans liv. Men i mitt huvud ringde ord som min läromästare Lars Wernersson präntat in: "Så länge det du gör är för den gamles bästa, då har du rätt".

– Olyckligt nog kom de båda patienterna från ett privat vårdboende. Och i Täby var inställningen att privat är det bästa som finns i världen. Jag sa att det är ointressant om de så vårdats på månen, det handlar om att sådan vanvård inte ska förekomma.

De här minnena sköljde över henne när hon nyligen hittade papper från den här perioden. Hon utsattes för repressalier och kände sig hotad av politikerna.

– Jag skulle omplaceras och sitta i kommunhuset tyckte de. Och jag blev regelrätt korsförhörd av den politiska nämnden, det var fruktansvärt faktiskt. Jättetufft. Jag förstår verkligen varför så få vågar anmäla missförhållanden. Jag var ju ändå chef.

SJUKHEMMET SÅLDES UT TILL EN PRIVAT utförare och Stina-Clara Hjulström tog sitt pick och pack. Det hölls äldreauktion, anser hon.

– De som lade lägsta budet vann, det var precis som förr i tiden när barn och gamla auktionerades ut. Det är väl lite bättre idag, men nog avgör priserna mycket ännu.

När Demensförbundet så ville ha Stina-

"Jag kan få kli på kroppen ibland av alla dessa utredningar och alla vackra ord.

Vi vet ju att det finns för lite personal."

sammans- alla gick upp i vikt. Vi tog dit en spinnrock och snart började de gamla karda och spinna. Vi tiggde ved och gubbar som mist allt tal stod och sågade och högg. Veden sålde vi svart sen.

– Hur kunde jag låta dem stå med skarpslipade yxor? undrade en ung läkare upprört. Men ved hade de huggit hela livet, det minnet fanns nästanstans långt därinne. Jag la förresten

Clara Hjulström som ordförande sa hon först nej.

– Men så föreläste jag för vårdpersonal här i Stockholm. Jag sa att det är en självklar rättighet för gamla att få komma ut varje dag.

I pausen kom en undersköterska fram till henne.

– Här i stan finns det gamla som inte varit utanför dörren på tre år, sa hon. Det blev en sån chock för mig. Så, ja, det är kanske meningen att jag ska jobba för att förbättra.

Hon har inte några egna nära som blivit demenssjuka.

– Men mamma blev 91 och det sista året var hon väldigt dålig. Hon bodde kvar i sitt hem, nära oss. Mina barn har varit med om att bära henne uppför trappan för att vi ska duscha och bada henne och byta på henne.

STINA-CLARA VAR EN "BESVÄRLIG" anhörig, säger hon. Som när en lift installerats hemma hos hennes mamma utan att vare sig hon eller mamman tillfrågats.

– Jag blev så kränkt över att de inte talat med oss. Jag lyckades slänga ut åbäcket i snön. Sen kallades jag till möte och skulle lära mig veta hut.

På Demensförbundet får hon dagligen samtal från anhöriga som är förtvivlade.

– Det är trist att de som säger ifrån klasas som besvärliga. Man är tvungen att stå på sig. Men många anhöriga blir knäckta, de har det så tufft.

– Anhöriga har alltid dåligt samvete. De som själva är gamla och kanske skraltiga orkar inte. Och så har vi alla de här kvinnorna som slits mellan yrkesarbete och tonårsbarn eller barnbarn och gamla föräldrar.

FORTFARANDE ÄR DET MÅNGA SOM INTE får en ordentlig demensutredning och det är inte självklart att få bromsmediciner.

– Vi pratar nästan bara om ekonomi. Bekymret är att det tar tid att utreda misstänkt demens. En distriktsläkare ringde och berättade att kollegerna börjat klaga och sade att hans utredningar var för dyra.

Den första reaktionen när diagnosen ställts kan faktiskt vara lättnad, berättar hon.

– Ofta har både man själv och omgivning känt att det är något som är fel, som man inte kan ta på. Då är det skönt att få en diagnos. Men när det sedan sjunker in blir det ofta väldigt ångestladdat.

– Då slängs de ofta ut i ett vakuum, som i ett stort svart hål. Ofta är stödet alldeles för dåligt.

På Demensförbundet har man därför startat grupper för dem som får sin diagnos tidigt.

Kunskaperna har ökat i samhället och bland vårdpersonal om demenssjukdomar, vilket hon gläds åt.

– Men jag är kritisk till att det är biståndshandläggarna som ska bedöma demenssjukas behov av hjälp. När jag säger det blir de

arga, men det är inte dem som personer jag vänder mig emot. Men många av dem har inte tillräckliga kunskaper.

Ibland kan också respekten för den sjukes integritet leda fel.

– Nej, jag vill inte flytta, kan den demenssjuke säga. Han vill bo hemma, säger han. Men han kan då mena sitt barndomshem där han växte upp. Och så säger handläggaren nej till flytt. Ibland blir det helt tossigt om man inte lyssnar på de anhöriga.

En anhörig var så slut att håret föll av henne i stora tussar. Hon hade dukat till kaffe i köket när biståndshandläggaren kom hem för att bedöma om hennes make behövde hjälp.

MANNEN FICK FRÅGAN OM HAN KOKT kaffe. Ja, sa han och jag har bakat också. Han klippte den stora gräsmattan också, sa han. Inte tyckte biståndshandläggaren att han behövde någon hjälp. Men sanningen var att han inte kunde sätta ihop kopp och fat, långt mindre klippa något gräs.

När larmet kom om de demenssjuka i Piteå som lämnades ensamma, inlåsta över natten, var Stina-Clara Hjulström inte ett dugg förvånad. I mer än tio år har hon påtalat just detta och att det inte är undantag utan till och med vanligt.

– En politiker från mina hemtrakter skrev i lokaltidningen att den viktiga vården sker i mötet mellan den sjuke och personalen. Han

ANNONS

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Rädda Barnen
Save the Children Sweden

Under 2011 ges följande uppdragsutbildningar i samarbete med Rädda Barnen

Stöd för barn och unga i sorg

7,5 högskolepoäng, hösten 2011

Krissamtal med barn som bevittnat våld i sina familjer – arbetsmodellen Trappan

7,5 högskolepoäng, våren 2011

Mer information: www.esh.se/uppdragsutbildning
uppdrag@esh.se eller ring 08-555 051 19

Konsulentstöd familjehemsvård i mellersta och södra Sverige

- Konsulentstöd familjehemsvård sedan 1992.
- Vi samarbetar med närmare 120 familjehem vilka är erfarna och väl utredda.
- Familjehemmen är belägna från södra Dalarna och ner till Skåne.
- Elva familjehemskonsulenter med erfarenhet av familjehemsvård och kommunal socialtjänst.
- Hög tillgänglighet för uppdragsgivare och familjehem.
- Handledning minst en gång per månad samt kontinuerlig fortbildning.

Kontakta vår samordnare: **Caroline Wennerholm**

0142-121 15
073-980 43 67

Familjehemspoolen

www.familjehemspoolen.com

skrev också att regeringen tycker bemötandet är så viktigt att man lagstiftat om värdighet i vården.

– Men om det inte finns någon personal så blir det ju inget möte. Och lagstifta det kan man göra om vad som helst.

Trots kritik från Socialstyrelsens och trots att Demensförbundet polisanmält Piteå har inget hänt när detta skrivs i början av februari.

– Det är upprörande. Här sätter man faktiskt grundlagen ur spel, det handlar om olaga frihetsberövande.

HON UNDERSTRYKER ATT HON visst inte är emot att ytterdörrarna låses.

– Men det måste ju finnas personal som hör att nu är Anna orolig och uppe och går.

”Hon vill ropa särskilt högt om bristen på geriatriker. Och på geriatriska vårdplatser, antalet har minskat med två tredjedelar sedan 90-talet.”

Så de kan sätta sig i köket en stund, kanske ta en kopp kaffe.

– Vi vet att man hela tiden bryter mot grundlagen, gamla hindras med sänggrindar, de binds fast och de drogas med psykofarmaka.

Innan man beslutar vilka tvångsmedel som ska tillåtas måste man se vad problemet består i, anser hon.

– Först handlar det om att ha tillräckligt med personal och sedan att de ska ha utbildning, att boendet ska vara anpassat för demenssjuka och så vidare.

Men kring detta talar få klartext, trots flera utredningar.

– Man ska le och säga att allt är så bra. Det är inte populärt att vara kritisk. Skrämmande nog är Demensförbundet snart den enda organisation som står så fri att vi kan säga sanningar som inte är behagliga.

Idag står valfrihet högt i kurs och antalet privata vårdgivare ökar. Vad anser du om den utvecklingen?

– Det är bra med valfrihet, men frågan är hur mycket den är värd i verkligheten. När det gäller demensvården får man vara glad att alls få en plats, det är så ont om dem.

Något hon vill ropa särskilt högt om handlar om bristen på geriatriker, äldrespecialister. Och på geriatriska vårdplatser, antalet har minskat med två tredjedelar sedan nittiotalet.

– Att det inte finns läkare på boendena är också skrämmande. Man lämnar många gånger svårt sjuka, döende människor till den personal som har kortast utbildning.

– Det har också gått för långt med hemma-boendet. Jag trodde aldrig i mitt liv att jag skulle sitta och säga att det behövs fler vårdplatser. Men det är oetiskt när vi låter svårt sjuka människor bo kvar hemma.

VI VET MYCKET OM DEMENS idag och det finns så mycket forskning, men den når ut alldeles för lite, menar hon.

– Just nu verkar det tvärt emot all kunskap vara en trend att man återigen blandar demenssjuka med icke demenssjuka. Det är helt förkastligt.

Hon går inte och oroar sig för att bli demenssjuk själv, fast hon såklart kan drabbas som alla andra.

– Jag tror att det är viktigt att man har goda vänner och ett nätverk. Det tänker jag själv på också. Och att det är bra att man är igång, säger Stina-Clara Hjulström, som blir 71 i mars och som inte har några akuta planer på att sluta jobba.

molinkari@gmail.com

LÄS VIDARE:

www.demensforbundet.se

Äldreomsorgen kräver politiker som vågar prioritera, professor Mats Thorslund, Socialpolitik nr 2/2009.

Bakom fasaden. Tufft för barnen när en förälder blir demenssjuk, Susanne Axelsson, Unga anhöriga, Socialpolitik nr 4/2010.

ANNONS

När mer måste till

VÅRLJUS FAMILJECENTRUM är en av landets ledande socialvårdsverksamheter för familjer med barn mellan 0-20 år. Vi har en utredningsavdelning, en behandlingsavdelning och ett mobilt team. Vi har lång erfarenhet av att utreda och behandla komplicerade familjeärenden som kräver mer omfattande och varierade insatser än vad en traditionell barnvårdsutredning eller behandling kan ge.

VI ERBJUDER:

- Omsorgsutredningar enligt BBIC-strukturen
- Skyddat boende i dygnsvård
- Krisomhändertagande
- Jourboende
- Personal med hög kompetens och lång erfarenhet
- Anknytnings- och samspelsutredningar, övningar och behandling
- Hemmaplanslösningar

LÄS MER PÅ WWW.VARLJUS.SE

Vi finns när
ni behöver
experthjälp!

”Som att öppna lu

ckan till en kloak”

Maktens män med byxorna nere

Deanne Rauscher tror att om svenska folket fick reda på hela sanningen om maktens män skulle Sverige pulveriseras. Varför väljer hon att gräva i det som andra gör allt för att dölja?

Text: Anna Fredriksson

Bild: Lena Katarina Johansson

Det krävs mod för att dra ner brallorna på den manliga makten och vara den som säger "Kungen är naken" när andra väljer att inte se. Mod och ilska. Deanne Rauscher har både och. I sina böcker har hon utmanat våra högsta manliga eliter. Nu senast i höstas som en av författarna till *Den motvillige monarken*. Boken som vill ge en ny bild av vår statschef genom att belysa hittills okända sidor. Hur kungens festande med "kaffeflickor" beskrivs är det som fått allra mest uppmärksamhet. Källorna har ifrågasatts, boken har betecknats som skvaller, ofta av dem som inte bemödat sig att läsa den själva.

Men redan 2004 kom Deanne Rauschers *Männen, makten, mörkläggningen* som handlar om bordellhärvan som avslöjades av Stockholmspolisen 1976. Många av kunderna tillhörde samhällets övre skikt, bland andra justitieminister Lennart Geijer. 28 år senare var poliser, politiker och prostituerade redo att berätta. Och Deanne Rauscher lyssnade. Något hon fått träning i under de många åren som socialarbetare.

Men hon kan också själv berätta. Målande bilder från olika delar av hennes liv fyller rummet i den vackert inredda lilla lägenheten i Stockholms innerstad. Här njuter hon av att för första gången i livet bo ensam. Tidigare har hon alltid bott kollektivt tillsammans med andra, de senaste åren har hon och tidigare sambon haft familjehem.

Hon har arbetat med kriminella, med missbrukare och under en period med tvångsintagna heroinisttjejer som prostituerat sig.

– I mina många samtal med unga, trasiga flickor har jag fått fragment av historier om hur de blivit utnyttjade av personer man aldrig kunnat drömma om. Det har väckt min nyfikenhet att ta reda på om det stämmer.

HYCKLERI OCH DUBBELMORAL är det hon sett när hon börjat gräva. Hon blir upprörd över att ensamstående mammor som jobbar som undersköterskor och knappt har råd att leva ska finansiera kungahuset med sina skatter.

– De här vidriga maktfullkomliga männen som tror att de är osårbara och utnyttjar unga flickor. Dessutom har flickorna berättat

tat hur de blivit hotade av SÄPO till tystnad. Svin som rumlar runt i sänghalmen och låter det finansieras av skattepengar. Cirkelarna utanför – där alla vet och underhåller det hela. Allt i glansen av en låtsaskung. Jag får lust att kräkas.

Men det finns ett motstånd i samhället mot att ta till sig hur de som ska företräda oss beter sig, anser Deanne. Kanske har vi alla en gemensam dröm om att de ska vara goda, menar hon.

– I *Makten, männen, mörkläggningen* avslöt jag att skriva om Palmes inblandning, den var en chock för mig. Att han ljög är ett historiskt faktum nu. Jag blev avrådd från att ta med det – det var så att folk inte skulle kunna ta in det.

BOKENS RESEARCHPERIOD sammanföll med att Deanne Rauscher gick i samtalsterapi. En lycklig slump eftersom arbetet väckte mycket hos henne själv. Tankar om dolda agendor, vad som hände under täcket i dubbelbemärkelse.

– Det var som att öppna luckan till en kloak.

Men hon tycker det varit ännu värre med den aktuella boken om kung Carl XVI Gustaf.

– Här finns direkta kopplingar mellan kriminella och kungens allra bästa vänner. Ändå har vi bara skummat på ytan. Att gå till botten – jag tror inte det är möjligt. Om svenska folket fick reda på sanningen då skulle Sverige pulveriseras.

"Hon har arbetat med kriminella, med missbrukare och tvångsintagna heroinisttjejer som prostituerat sig."

En kung, en monark har ett skimmer runt sig. Mäktiga män har alltid varit sexigt, en möjlighet att få ett bättre liv. Vilken ung och osäker tjej skulle tacka nej till att sola sig i glansen. Om så bara för en stund få känna att hon duger. Deanne Rauscher var själv en förortsunge som drömde om ett annat liv.

– Min bakgrund har spelat jättestor roll för det jag gör, jag har kunnat identifiera mig med många av de här flickornas äventyr. Fast jag sökte mig till andra världar, mer intellektuella.

När hennes mamma skilde sig från hennes sociala pappa var hon tio år och hade tre yngre halvsyskon.

– Han var en riktigt underbar, sträng men rättvis pappa. Mamma var inte lika stark. Med pappa försvann allt som berikade mitt

Deanne Rauscher har både modet och viljan att lyssna, även på de tystade.

liv. Det blev så fattigt allting. Då beslutade jag mig för att bestämma över mitt eget liv.

Hon var inte lätt att ha att göra med för sin mamma som hotade med fosterhem, Deanne såg det istället som en möjlighet och sa att det skulle hon gärna vilja. Så hamnade hon som ensamt barn hos ett par utanför Västerås. Hon fick spela piano, gå på gymnastik, hade en egen cykel. En dag sa hon att hon gärna skulle vilja börja rida. "När du blir 18 kan du få en häst", sa fosterföräldrarna. Då gick tidsperspektiven upp för den lilla flickan och längtan efter hemma och mamma blev för stark. Efter ett år var hon tillbaka i Stockholmsförorten.

– Hade jag varit kvar utanför Västerås hade det inte blivit någon fajt, inga böcker.

Väl hemma blev hon mods, hängde på klubbar i Gamla stan och köpte Preludintabletter på Mariatorget. En form av amfetamin som bland annat användes som bantningspiller. Till slut blev hon rädd för sitt eget beteende.

– Jag var 14 år och kontaktade min barnavårdsman, sa att jag ville komma bort, till en annan miljö.

Den nya miljön blev en internatskola i Småland, sista året på högstadiet gick hon på en privatskola i Stockholm.

– Mamma fick ta avgiften på avbetalning, men den blev nog aldrig betald.

Deanne jobbade som kassörska alla helger och lov, köpte sina egna kläder. Kontakten med pappan var sporadisk, även om han brydde sig mer om henne än om sina biologiska barn.

– Det var sorgligt men jag var hans prinsessa, för vi kunde kommunicera. Han var väldigt attraktiv, notoriskt otrogen, kanske har det också triggat mig. Jag fick följa med mamma och spionera på honom på spårvagnen.

– Det är egentligen inte så konstigt att jag "valt" det ämne jag gjort med tanke på den bakgrunden. Det har varit lätt för mig att identifiera mig med kvinnorna och barnen till de här männen. Naturligtvis har det varit en del av drivkraften.

SÅ BLEV HON GRAVID SOM 19-ÅRING. Den som hon hade velat skulle vara barnets pappa körde ihjäl sig när han var på väg till henne.

Barnet blev ett sätt att hålla kvar kärleken. Nu måste Deanne inte alls bra, hon försökte ta sitt liv, och hamnade på sjukhus. Pappa besökte henne flera gånger men klippte sedan banden. Hon jagade honom i årtal och fick till slut till en uppgörelse.

– Fast jag velat säga att jag längtade efter honom var jag iskall för att överhuvudtaget hålla ihop.

Nu har de kontakt igen, och har försonats.

Då när hon väntade sitt första barn sa läkarna att hon hade en psykos. De ville låsa in och medicinera henne, men hon tog kontakt med en advokat.

– De ville få kontroll över mig. Jag var övervakad en vecka men det kändes som ett år. Problemet var att jag alltid längtade efter vuxen vägledning, men inte fick det. Jag ville däremot inte att någon skulle bestämma över mig.

Vägledning har hon själv istället fått ge i rollen som foster mamma. Hon blev övertalad att bli familjehem för flickor när hon slutade jobba på institution. Egentligen ville hon inte, hon var trött på socialt arbete efter att ha jobbat med kriminella killar.

– Samtidigt är jag pojkmamma och har stått på blåsiga fotbollsplaner med en dröm om att också stå i en balettsal. Så fick jag min första prinsessa. Att bo ihop med unga flickor innebar ett nytt sätt att tänka, ett nytt språk. Det var berikande.

FLICKORNA BESKRIVER HENNE som sträng men på ett rättvist och kärleksfullt sätt, säger hon. På samma sätt som hon själv beskriver sin pappa.

Den äldste sonen hade vid det här laget flyttat hemifrån, den yngste var 15 år.

– Den äldste har fått konkurrera med andra barn jag ansvarat för genom åren. Jag hade tagit mer hänsyn till hans behov om jag skulle göra om vårt liv tillsammans. Det är sådant man får försöka kompensera.

Familjehemmet i Nora som hon stått för tillsammans med sin expartner är nu under avveckling men det sker inte fortare än att de två flickor som fortfarande bor där klarar att stå på egna ben.

– Många av ungarna får man väldigt starka band till.

Ett femtontal har hon tagit emot under åren som gått. Hon skrev till alla efter kungaboken så att de visste vad som hände. Och många har blivit uppväxta av en kvinna som säger att hon är kungavän och som letar efter sådant som kan misskreditera Deanne

Rauscher. Kvinnan har anmält Deanne och hennes familjehemspartner till Socialstyrelsen. Samtidigt pågår också en smutskastningskampanj mot Deanne på Flashback, ett anonymt internetforum där det finns trådar om i princip allt och alla. Ironiskt nog var det just på Flashback som hon själv började sin research inför boken om kungen.

– Men jag blir taggad av smutskastning. Jag kan stå för allt jag gjort i livet. Jag är inte orolig eller rädd. Själva offentliggörandet av allt vi grävt fram fungerar som ett skydd. Vi fick sista hotet strax innan publiceringen.

Hennes många kontakter med socialtjänsten genom åren gör också att hon har ett transparent liv. Att bli utredd inför varje placering har blivit en livsstil.

Nu jobbar hon med en ny bok. Det finns flera möjliga scenarier, men att det ska fortsätta handla om män och makt, det verkar klart.

– Jag har min specialitet och det gör att jag hela tiden får spår.

Egentligen skulle hon vilja dokumentera svenskbygderna runt om i världen. Eller kanske jobba ideellt i tredje världen, eller göra dokumentärfilm.

– Eftersom jag simmat i en dypöl, känner jag ett visst behov av åka till ett kloster i Tibet. Möta det stora i allting. Renas.

ordomening@hotmail.com

LÄS VIDARE:

Den motvillige monarken, Thomas Sjöberg, Deanne Rauscher, Tove Meyer, Lind & Co förlag, Stockholm 2010.

Männen, makten, mörkläggningen, Deanne Rauscher & Janne Mattsson, Vertigo förlag, Stockholm 2004.

ANNONS

Prenumerera på www.socialpolitik.com

ÄlgADAD

ADAD är ett Amerikanskt intervju system anpassat av SiS till Svenska förhållanden i mitten av 90-talet och Älgered har varit med sedan starten. Det kan bland annat användas till screening, behandlingsplanering, utvärdering och utredning av ungdomar. ADAD rekommenderas av socialstyrelsen och SKL. Det är idag det mest spridda instrumentet inom svensk ungdomsvård. Älgered har använt ADAD sedan 1996, varit med och utvecklat vissa av formulären samt är idag godkända att utbilda likväl intervjuare som utbildare. Vi sitter sedan starten i ADADnätverkets styrelse.

ADAD Intervjuarutbildning 09.00 17/5 – 16.00 18/5

Kursen är obligatorisk för er som vill göra ADAD-intervjuer. Den innehåller övningar och en genomgång av instrument och den nya manualen. **Sista anmälningssdag är 2/5!**

ADAD Booster 16/6 10.30-16.00

En påfyllnad, uppföljning och förstärkningsdag för dig vars ADADkunskaper behöver förnyas. **Sista anmälningssdag är 7/6!**

Vi har lediga elevplatser & söker nya medlevare!

För mer information och anmälan besök vår hemsida www.algeredskollektivet.se eller ring 0652-500 59.

Älgeredskollektivet är ett litet kvalificerat, familjeinriktat medlevarskapskollektiv som jobbar socialpedagogiskt och evidensbaserat med långtidsplacerade ungdomar. Vi erbjuder också utbildningar inom: MAPS, LiP/SFBT, SDI och UGL.

De kallas värstingar

Men har mycket att lära vuxenvärlden – om vi vill lyssna

Översitteri, kränkningar och godtycke möter ofta ungdomar med kriminell förankring. Det är inte bara rättsosäkert. Utan också onödigt kostsamt.

Text: Margareta Stigsdotter Ekberg

Bild: Henrik Peltonen

En ung kille beskriver den problematiska livsstil, som en del ungdomar utvecklar och som riskerar att förstöra både deras eget liv och andras:

...man hamnar i nåt sektliknande förhållande, så man bör avprogrammeras. Alltså, det är Gänget, Gud och sen jag själv, i den ordningen som är det viktiga. Det är klart går man in som en väldigt ung människa i allt detta så blir man påverkad.

I MIN AVHANDLING Dom kallar oss värstingar får de unga komma till tals. De har samtliga ett kriminellt förflutet. Men jag har också intervjuat representanter för skola, socialtjänst och polis för att ta reda på: Vad möter dessa unga och vad lär de om sig själva och om samhället i sina möten med samhället?

De unga hävdar i studien att samhället utnyttjar sin maktställning och att deras underläge innebär att de inte alltid kan återöppna sina mänskliga rättigheter. Kim berättar om sin upplevelse av att sitta i polisbilen:

...men tänk dig när man sitter i bojorna med händerna på ryggen och dom bara sitter och skriker: Ditt jävla as! Jag har fått stryk för att jag inte har berättat...ja, det är bara så man bara ååååh! Jag fick mig en knytnäve när jag satt bojad i baksätet. Jävla as liksom!

ATT ALLA ÄR LIKA INFÖR LAGEN är inget som överensstämmer med verkligheten, menar de unga och hävdar att de allt som oftast blir dömda på förhand om de blir misstänk-

ta för ett brott:

Dom dömer dig innan du har haft rättgång. Du är ju dömd på förhand på grund av den du är, på personen, ditt namn, ditt personnummer och hur många gånger det kommer upp. Eller beroende på hur du ser ut. Vilken hårfärg du har. Jaha, den där punkarn okey, då är det kört. Jag vet att många kommer att säga att...ja, det är bara en ursäkt, men om man har gjort bort sig inför lagen och blir kriminell. Då är du dömd på förhand och det är bevisat om man kollar på statistik, i alla fall här i Storstad. Man blir dömd till längre straff, mycket kortare rättegångar...ah skyldig liksom..

SAMHÄLLETS REPRESENTANTER framhöll däremot kommunikation, samtal och relationer som viktiga aspekter i mötet med de unga. Den forskning som finns visar att insatser som har en terapeutisk grundidé, där syftet är att förändra den unges tankesätt och beteende, har visat sig vara mer effektiva än sådana påföljder som enbart handlar om

”Blir man tagen för den person man är och respekterad som individ, då kan man ju nästan samarbeta ju.”

att den unge ska övervakas eller avskräckas, något som till och med kan öka risken för fortsatt kriminalitet. Alltså kan samhällets representanter i studien sägas vara ”på rätt väg” när det gäller samarbetet med de unga. Vad samtalen ska innehålla, hur de ska utformas och därmed hur relationen mellan de unga och samhällets myndigheter ska se ut finns det emellertid olika uppfattningar kring.

Det kan i princip sägas handla om att antingen tala *med* de unga eller *till* de unga.

Studien visar att samhällsrepresentanter-

na gör olika tolkningar av de ”fall” som de alla har fått att ta ställning till. Det får konsekvenser för vilka åtgärder och insatser som väljs. Ett exempel är hur två poliser sinsemellan ger uttryck för skilda synsätt på ett handgemäng som sker mellan två pojkar på en skola i ett av exemplen. En av poliserna menar att det otvetydigt är ett brott: *”...det är misshandel på allmän plats. Och då är det ett allmänt åtalsbrott”*. Den andre polisen betecknar istället händelsen som ett vanligt bråk: *”...alltså ungar dom bråkar med varandra, dom brottas, dom håller på, alltså var sätter man gränsen?”*

Olika tolkningar leder också till olika sätt att se på vem som ska utreda vad som hände. En socialsekreterare menar att *”...han är bara sexton år, det är bara att polisanmäla, så att man får en utredning...”*. En annan socialsekreterare hävdar att det finns risker med att polisanmäla: *”En polisanmälan skulle kunna vara stigmatiserande så det är bättre han samtalar med någon han känner förtroende för.”*

Ett par lärare betonar att frågan varför måste ställas och att det finns resurser och kompetens på en skola att utreda det som händer där. En polisanmälan kan betraktas som ett misslyckande: *”...varför polisanmäler man...”*

det är ju när man känner sig handlingsförlamad. Och vad händer om man polisanmäler en femtonåring, det är ju soc som kopplas in. Är det det vi vill och har jag provat alla andra vägar innan?”

Medan en samhällsrepresentant betraktar en av pojkarna i exemplen som *”ett offer”* så hävdar en annan att det är *”hårdare tag”* just denna pojke behöver och varför inte initiera en omplacering till en annan skola?

I ett annat exempel misstänks en ung pojke för stöld av en nyckel på rektorsexpeditionen på sin skola. En polis är tvärsäker på

vad som bör göras och att han har åklagaren med sig:

Om skolan gör en polisanmälan så tar vi honom till förhör och sen så gör vi en husrannsakan, vi ber hos åklagaren att få göra en husrannsakan och det går en åklagare med på utan tvekan här. Med tanke på det umgänget han har haft. Och vi kanske har många andra brott som inte är lösta och vi har anat att det är denna killen och hans gäng som har gjort det och då vill vi ju gärna komma till skott här och se om det finns nånting annat, det kan ju ligga stöldgods eller så...

EN ANNAN POLIS ÄR INTE ALLS så säker på att det är någon idé att ens försöka gå vidare till åklagaren på grund av brist på bevis:

Han kommer att förneka...han är miss-tänkt för stöld och han förnekar. Och vi har inget bevis, då kommer åklagaren att lägga ner det, så det blir ingenting av det. Dom driver aldrig något när nån förnekar och man inte har några bevis så att säga. Så bevisningen det är A och O för oss annars är det svårt att driva några ärenden. Och då hjälper det inte med lite indicier hit och dit.

Skilda synsätt och bedömningar innebär att de unga egentligen inte vet vad de kommer att möta. Det förefaller som om det beror helt och hållet på vem de kommer att möta, vilket vittnar om att det befintliga tolknings- och handlingsutrymme utnyttjas och måhända i mer eller mindre grad utgår från en egenetik

och den egna människosynen. Forskning kring samverkan mellan myndigheter visar att förutsättningen för ett framgångsrikt arbete är att problembilder betraktas på likartat sätt. Studiens resultat indikerar att det kan vara precis tvärtom. De skilda synsätten som i avhandlingen kommer till uttryck innebär att ungdomar som hamnar "i trubbel" får räkna med att de kan bli bedömda och dömda utifrån godtyckliga grunder.

DETTA RESER FRÅGOR KRING bland annat rättssäkerhet och kan kopplas till de ungas berättelser, vilka vittnar om ett minskat förtroende för samhällets myndigheter.

Ungdomarna upplever att de blir bemötta som om de har ett sämre människovärde på grund av sitt förflutna. De ger uttryck för en stark önskan om att få bli betraktade som de människor de är "innerst inne och inte bara som den där knarkar'n". Efter att ha sonat sitt brott vill man få en ny chans och inte vara stämplad för evigt:

Jag är fortfarande en individ. En människa som behöver respekt och omsorg och bekräftelse och...ja, allt en människa behöver. Och inte bara...ett nummer på häktet, en klient hos soc...och en kriminell svartskalle hos polisen.

Att vara delaktig i beslut som tas kring ens eget liv ses av de unga som en förutsättning för att deras problematiska livsstil ska kunna brytas. De ungas erfarenheter tyder

på att samhällets myndigheter inte alltid sett det som väsentligt. Beslut har fattats över huvudet på dem och deras kunskaper och erfarenheter har sällan efterfrågats. Robin uttrycker det så här:

Dom går förbi en som om man inte sitter i rummet ens en gång och pratar och det slutade ju bara med att jag blev förbannad, för då känns det som om att...här sitter dom och ska besluta hur mitt liv ska se ut och jag har ingenting att säga till om.

DET FINNS NATURLIGTVIS tillfällen när beslut måste fattas utan att den unge är delaktig. Det kan exempelvis vara när en ung person måste tvångsomhändertas på grund av ett destruktivt och livsfarligt beteende. Frågan är dock när de unga faktiskt kan vara delaktiga i resonemang och beslut som gäller deras liv och framtid. Ungdomarna ger uttryck för att detta är ett starkt önskemål. Våra lagar och förordningar präglas av demokratiska ideal och frågan är vad som händer om dessa unga bemöts och behandlas utifrån andra principer än "alla människors lika värde" och "likhet inför lagen".

Ungdomsbrottslighet och frågor kring denna är en ständigt aktuell samhällsangelägenhet. Att utveckla ett framgångsrikt samarbete mellan olika myndigheter blir viktigt men också och framförallt att sträva efter ett konstruktivt samarbete med de unga. Människor som befinner sig i samhällets marginal har

ANNONS

Det våras för familjen

Familjen står stark. "Men mamma-pappa-barn-modellen" är inte längre den enda.

Synen på familjen och barnens bästa präglas av den politiska viljan att främja den "jämslida tvåförsörjarfamiljen".

Det kan vara kärnfamiljen, regnbågsfamiljen och styvfamiljen. Eller så väljer man att inte skaffa barn. Men alla vill ha jämsliddhet – och hur klarar vi av det?

Hur ser samhället på mamma-rollen och på pappa-rollen? Och vilka rättigheter har barnen vid skilsmässa?

FAS populärvetenskapliga pocketbok återger samtalen med svenska forskare om dessa frågor och många fler.

Pris 79:- 153 sidor, porto tillkommer, ISBN: 978-91-89602-40-3

Beställ boken i vår bokhandel:
www.fas.se/bokhandel
eller på telefon 0150-788 80.

FORSKNINGSRÅDET FÖR ARBETSLIV
OCH SOCIALVETENSKAP

unika erfarenheter att ta del och lära av. Att ta vara på ungdomarnas syn på vad de möter från samhällets sida kan därför ses som en värdefull kunskapskälla för samhället i stort. Vi vet att de som företräder den grova brottsligheten rekryterar nya medlemmar från ungdomsgång, vilket borde vara en tillräcklig vetskap för att ungas upplevelser av möten med samhällets myndigheter blir viktiga att beakta. Det handlar om individuella såväl som samhällsekonomiska aspekter och till syvende och sist om vilket samhälle vi vill ha. Bobby får här avsluta med några tankvärda ord:

Tänk vad pengar det kostar. Tänk vad mycket pengar dom förlorar bara på att inte behandla en väl. Det är det där övertrampet, det här översitteriet. Det är det där kränkande sättet. Då går det åt helvete för mig på en gång alltså. Trampa på mig och jag trampar på dig direkt alltså. Det är väldigt enkelt. Kränker du en människa och får den människan att känna sig dålig, då får du en dålig respons. Det blir ju ett dåligt möte. Och det är nånting som du kommer ihåg. Blir man tagen för den person man är och respekterad som individ, då kan man ju nästan samarbeta ju.

margareta.ekberg@lnu.se

Margareta Stigsdotter Ekberg är lärare och forskare i pedagogik vid Linné-universitetet i Växjö.

LÄS VIDARE:

Andershed, Henrik, Andershed, Anna-Karin, Söderholm-Carpelan, Kerstin (red), Ungdomar som begår brott. Vilka insatser fungerar? IMS Socialstyrelsen. Stockholm, Gothia Förlag 2010.

Berglund, Stig-Arne, Vändpunkter och förändringsprocesser. En treårig uppföljning av ungdomar från YAR-projektet i Borlänge. Umeå universitet. Institutionen för socialt arbete. Stockholm, Brotsförebyggande rådet 2007.

Ekberg, Margareta Stigsdotter, Dom kallar oss värstingar. Om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis. Doktorsavhandling. Linneaus university press 2010.

Larsson, Matti & Wierup, Lasse, Svensk maffia: En kartläggning av de kriminella gängerna. Stockholm, Norstedts 2007.

Lundgren, Marianne & Persson, Bengt, Barn och unga i riskzonen: Samverkan och förebyggande arbete. Stockholm, Svenska Kommunförbundet 2003.

Killen på bilden är varken "värsting" eller kriminell.

SOCIALPOLITIK I KORTHET

Fler unga får pension

30 000 unga under 30 år har förtidspension. Under alliansens första fyra år ökade antalet unga med "permanent sjukersättning" med nästan 50 procent.

6 700 personer under 30 år förtidspensionerades 2010, enligt försäkringskassan, jämfört med 4 500 personer 2006.

Många som behöver förlängd skolgång i gymnasiet, får tidsbegränsad förtidspension istället för studiebidrag det extra året. En andra orsak är att betydligt fler unga nu får det på grund av psykisk ohälsa.

– Det behövs fler platser med lönebidrag, enligt Stig Orustfjord, försäkringskassan. Men också mer aktiv hjälp till de här unga ut på arbetsmarknaden.

Krav på bättre yrkesprogram

Skolinspektionens granskning av den arbetsplatsförlagda utbildningen (APU) på yrkesprogrammen visar att det krävs omedelbara insatser för att höja kvaliteten. Ett förbättrat ledarskap, en mindre pressad arbetssituation för rektorer och en yrkeslärarutbildning som ger mer välutbildade yrkeslärare. Brister som varit kända länge, men det behövs mer än vackra ord och löften från många politiker, konstaterar Lärarförbundets ordförande Eva-Lis Sirén.

ANNONS

"När en familjemedlem mår psykiskt dåligt behöver ofta hela familjen hjälp och stöd".

Sofiaängen är en psykoterapeutisk dagverksamhet på Södermalm i Stockholm. Vi vänder oss till ungdomar mellan fjorton och tjugofem år med psykiska och sociala problem, psykiatriska och neuropsykiatriska diagnoser. Ungdomen får individuell psykoterapi två gånger per vecka och familjeterapi en gång per vecka.

Skola och behandling

Sofiaängens friskola bedriver en individuellt anpassad undervisning på grundskole- och gymnasienivå. Skolundervisningen bedrivs i kombination med Sofiaängens behandlingsprogram och i vissa fall med riktade stödinsatser. I samarbete med med Boa Mellanvård kan vi dessutom erbjuda tonåringen boende - antingen i kollektiv på Södermalm eller också i egen träningslägenhet.

Sofiaängen är en HVB-enhet med tillstånd av Länsstyrelsen. Alla våra behandlare har steg 1-utbildning. Flera är legitimerade psykoterapeuter.

För mer information, besök www.sofiaangen.se eller ring 08-428 86 50 och prata med Henrik Lennartsson, verksamhets chef, eller Cecilia Strömberg, som är rektor.

Sofiaängen
BEHANDLING & SKOLA

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Uppdragsutbildningsenheten anordnar med start hösten 2011

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

7,5 högskolepoäng

Barn som far illa – att upptäcka och agera

7,5 högskolepoäng

Samarbetssamtal/familjemedling

15 högskolepoäng

Mer information: www.esh.se/uppdagsutbildning
uppdag@esh.se eller ring 08-555 051 19

Trots rätt till stöd

Socialt sårbara unga får dålig hjälp ut i arbetslivet

I en del kommuner fungerar det, i andra inte alls. Dålig samordning och splittrade insatser är vanligt. Unga med ofullständig utbildning lämnas i sticket.

Text: Jonas Olofsson och Alexandru Panican

Bild: Bibbie Friman

Vad görs för ungdomar under 24 år som inte går vidare till gymnasiet, eller inte fullföljer gymnasieskolan? Vad görs för unga som inte har sysselsättning och för dem som inte klarar sin försörjning?

Hur ser förutsättningarna ut för samverkan mellan skola, socialtjänst och arbetsförmedling? Det finns goda skäl att lyfta frågorna just nu eftersom det sker snabba förändringar av regelverk och insatser.

Vinnova, Sveriges innovationsmyndighet, har under en period finansierat ett forskningsprojekt som belyser övergången från skola till arbetsliv för unga mellan 16 och 24 år. I projektet har vi framför allt studerat de insatser ungdomarna får ta del av i tio kommuner över hela landet, varav fyra storstadsområden. I vår slutrapport *Ungdomars övergång från skola till arbetsliv – aktuella utmaningar och lokala erfarenheter* konstaterar vi att olikheterna mellan kommunerna är så stora att rättssäkerheten för unga är i fara.

DE STORA SKILLNADERNA kommunerna emellan ska ses mot bakgrund av den övergripande problembilden. Sedan 1990-talet har förutsättningarna för ungas etablering på arbetsmarknaden försämrats dramatiskt. De senaste årens finanskris har förstärkt en långsiktigt negativ trend.

Problemen är särskilt allvarliga för unga med låg utbildning. 25 procent av en ung-

domskull fullföljer inte sin gymnasieutbildning inom fyra år. Andelen som uppnår allmän högskolebehörighet är betydligt lägre.

Cirka 30 000 i en årskull har inte uppnått målen för gymnasieskolan fem år efter påbörjade studier. Ungefär 20 procent av ungdomarna utan slutbetyg från gymnasiet i åldrarna 20-24 är utrikes födda. Ungdomar vars föräldrar saknar gymnasieutbildning och har en årsinkomst under genomsnittet är överrepresenterade i gruppen utan slutbetyg.

Våra studier bekräftar:

- att unga utan gymnasiekompetens är överrepresenterade bland dem som står utanför arbetskraften och utbildningssystemet.
- Cirka 70 procent i åldern 20-24 med socialbidrag som dominerande inkomst under ett år saknar gymnasiekompetens.

”Den nya skollagen 2011 förtydligar inte kommunernas ansvar för unga som av olika skäl hoppar av skolan.”

- Ungdomar med ofullständig gymnasieutbildning är kraftigt överrepresenterade bland dem som beviljas aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). En undersökning visar att närmare en av tio i åldern 20-24 utan fullbordad gymnasieutbildning hade beviljats aktivitetsersättning 2008.

VI HAR STUDERAT REGELVERK på nationell nivå och analyserat insatser inom gymnasieskolans och socialtjänstens ram samt inom arbetsmarknadspolitiken.

Vi har också specialstuderat inslagen av lärlingsutbildning. Just lärlingsutbildning framhålls allt mer som ett universalmedel för att få ungdomar att ta sig igenom sko-

lan med gångbara betyg samt skapa sysselsättning för grupper med bräcklig utbildning och svag social förankring.

I RAPPORTEN FRAMTRÄDER NÅGRA områden särskilt tydligt.

Det första rör gymnasieskolan och omfattar verksamheterna kopplade till individuella programmet (IV) och organiseringen av uppföljningsansvaret för unga under 20 år som inte gått vidare till gymnasiet. Våra studier visar att synen på IV varierar påtagligt. I vissa kommuner förekommer en mycket målmedveten verksamhet kopplad till IV och man satsar på att utveckla arbetslivskontakter och inslagen av yrkesutbildning. I andra kommuner finns en fullständig uppgivenhet inför både målgruppen och IV:s funktioner.

Vår slutsats är att de förändringar av IV som ska genomföras från hösten 2011 förutsätter ett målmedvetet förankringsarbete.

Samma sak gäller informations- och uppföljnings-

ansvaret. Lagens intentioner uppfylls inte. Det innebär att kommunerna knappast har någon information alls om de ungdomar som inte ägnar sig åt gymnasiestudier.

Den nya skollagen som ska tillämpas från 2011 medför inte något förtydligande när det gäller kommunernas ansvar för unga som av olika skäl hoppar av skolan. Detta måste ses som en avgörande brist.

MOTSVARANDE OKLARHETER finns kring lärlingsutbildningen. Gymnasial lärlingsutbildning pågår som försöksverksamhet. Från hösten 2011 ska det bli ett reguljärt inslag i gymnasieskolan, men beredskapen är dålig.

En av 10 utan gymnasiekompetens mellan 20 och 24 år fick aktivitetsersättning (förtidspension) 2008. De hittar inte in på arbetsmarknaden.

När vi intervjuade företrädare för skolor och lokala arbetsförmedlingar upptäckte vi att många såg lärlingsutbildning som ett alternativ för de mest studiesvaga eleverna. Medan andra ansåg att en lärlingsutbildning inte hör hemma i en modern utbildningsorganisation.

Vår kartläggning visar att kontakterna med arbetslivet generellt sett är svagt utvecklade. Men det finns undantag. *Yrkesförberedande centrum i Göteborg*, som består av IV-ut-

”Lärlingsutbildningar är inget universalmedel för unga med bräcklig utbildning och svag social förankring.”

bildningar och som alltså inte får ingå i den nuvarande försöksverksamheten, och flera gymnasieskolor i Malmö har sedan tidigare rika erfarenheter av lärlingsutbildning. Det är emellertid uppenbart att erfarenheterna från dessa ”goda exempel” inte alls sprids över kommungränserna, knappast ens inom den egna kommunen.

Misstroendet mot lärlingsutbildning som modell och de svaga kontakterna med arbetslivet illustrerar att det finns en förtroendeklyfta att överbrygga.

EN GENERELL SLUTSATS ÄR att kommuner utvecklar en mångfald insatser för socialt utsatta ungdomar som allt för ofta är dåligt planerade och svagt samordnade. Osäkerheter kring regelverk, mål och medel gör verksamheterna splittrade och olika utformade. Det är svårt att veta både vem som har ansvar för ungdomsinsatser och att utkräva ansvar från enskilda myndigheter.

Stödinsatserna för socialt sårbara ungdomar – både dess karaktär och omfattning – bestäms i stor utsträckning av i vilken kommun man råkar bo. Likvärdighetsprincipen är satt ur spel. Den enskildes rättssäkerhet är hotad!

jonas.olofsson@educ.umu.se
alexandru.panican@soch.lu.se

Jonas Olofsson är docent i ekonomisk historia, Umeå universitet. Alexandru Panican är fil dr i socialt arbete, Lunds universitet.

LÄS VIDARE

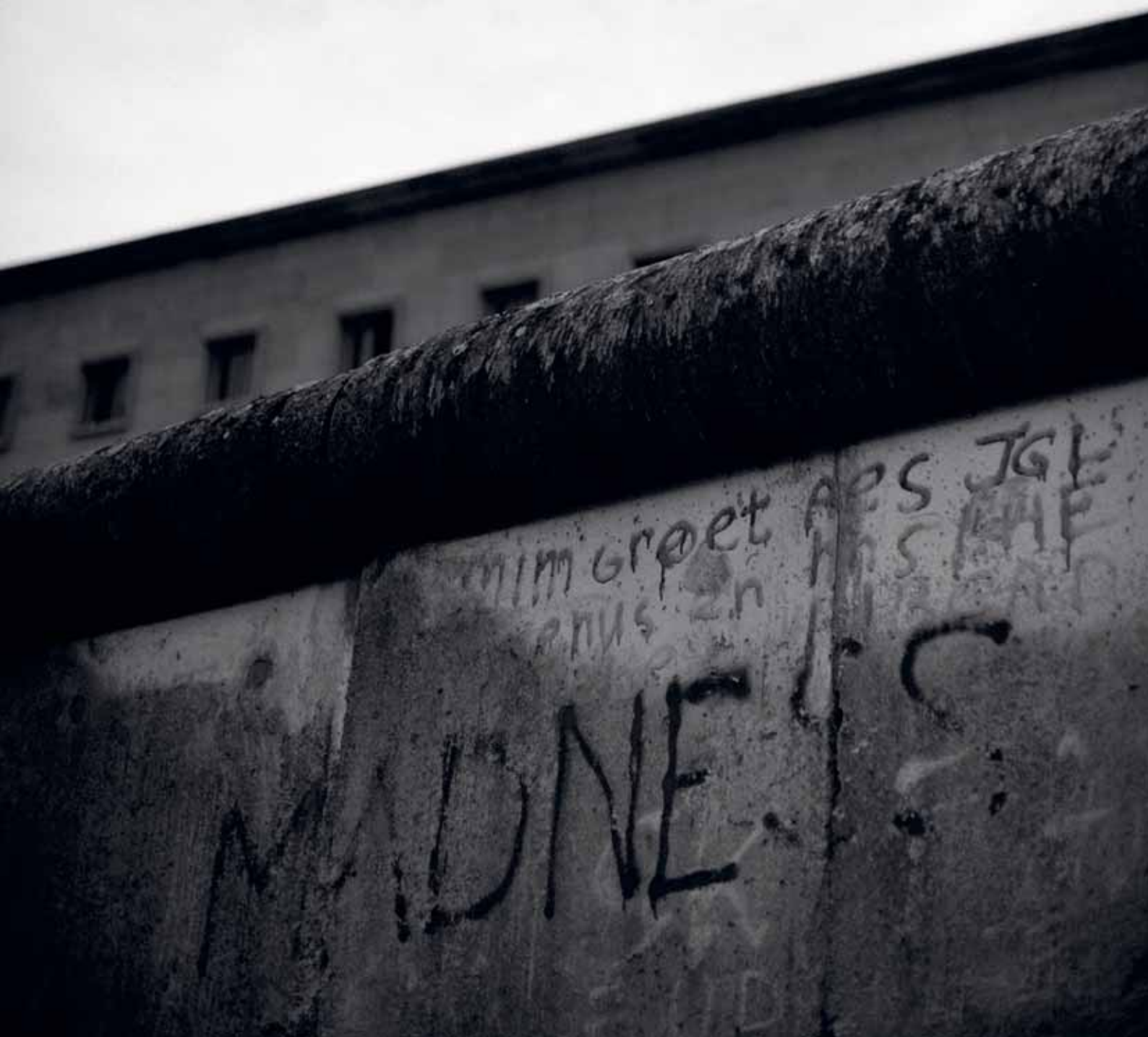
Ungdomars övergång från skola till arbetsliv – aktuella utmaningar och lokala erfarenheter av Jonas Olofsson, Alexandru Panican, Lars Pettersson, Erica Righard. Meddelanden från Socialhögskolan 2009:1. Lunds universitet. Rapport inom Vinovas Dynamoprogram.

BERLIN

BYTER SKEPNAD

*Stadsdelar rustas upp och tidigare
hyresgäster tvingas bort*

Finansen vädrar vinster i Berlin

Slitna hyresrätter, småbutiker och ödetomter ger plats åt den moderna storstadens investerare och kapitalstarka bostadsrättsinnehavare.

Text och bild: Valle Wigers

Bild: Peter Pousard & Ralf Hanke

När muren föll sköljde euforin in över Berlin som efterlängtat champagne. Tjugo år senare har baksällan sakta lagt sig och framtidens utmaningar står för dörren.

Då var vartenda övermålat skotthål en välsignelse och de allra flesta såg fördelen med att toaletten fanns i lägenheten och inte på gården. Att elda med koksbrickor kan vara charmigt på ett arbetarromantiskt vis i ungefär en vecka – jag glömmar inte Oderbergerstrasse, fem trappor upp och ner med tunga koksbrickor och sen ner igen med den glödhetta askan, ständigt rädd att bränna ner hela innegården – så när elementen kopplades till fjärrvärmen var det ingen som sörjde.

Upprustningen av det forna Östberlin var som en skinande sol utan fläckar och hade någon kommit dragandes med begreppet *gentrifiering* då hade hon betraktats som en reaktionär glädjeförstörare och utvecklingsfiende.

Gentrifiering är enligt Nationalencyklopedin "en social förändringsprocess som består i att individer med hög socioekonomisk status flyttar till stadsdelar som traditionellt har dominerats av individer ur lägre sociala klasser eller från etniska minoriteter. Förändringarna leder ofta till att bostadspriser

ökar, vilket tränger ut låginkomsttagare från området".

Utvecklingen i Berlin är ett skolexempel och först under de senaste åren har röster höjts som ifrågasätter utvecklingen och problematiserar den sociala "uppgraderingen". I stadsdelarna Prenzlauer Berg och Mitte – där det enligt guideböcker är underbart att strosa mellan "charmiga inredningsbutiker och coola märkesaffärer" – har en omfattande gentrifiering ägt rum. En undersökning visar att bara 18 procent av dem som bodde i det hiskeligt populära området runt Kollwitzplatz 1993 bor kvar idag. Trots att 80 procent uttryckte en önskan om att kunna stanna.

DET SOM HÄNDE I DOCKLANDS I LONDON

och Brooklyn i New York för många år sedan – och i högre eller lägre grad i de flesta större städer i världen – sker nu alltså även i Berlin. Eftersom kampen om bevarandet av de centrala stadsdelarna i det forna Östberlin får betraktas som förlorad gäller det nu att skydda andra delar av staden som hotas av en liknande utveckling.

Teoretiskt sett råder avtalsfrihet om hyrorna i Tyskland, vilket betyder att hyresvärdarna sätter hyror de anser lämpliga. Enligt Berlins "hyresspegel" där faktorer som läge, omgivning, buller, standard, balkong, hiss och så vidare avgör hur lägenheten klassificeras ligger snittet per kvadratmeter på ungefär tre euro i de billigare stadsdelarna. I de dyrare ligger priset i snitt strax under åtta euro per kvadratmeter. För min lägenhet på 45 kvadrat i östra Kreuzberg betalar jag ungefär 2500 svenska kronor, exklusive värmekostnader, som i Tyskland alltid räknas separat.

UNDER 1970- OCH 80-TALET moderniserades många lägenheter i Berlin. Då satsade staden stora resurser på att inte tvinga bort boende med lägre inkomster. När Berlin på 90-talet sålde ut de allmännyttiga bostadsföretagens lägenhetsbestånd, gick enligt uppgifter 90 procent av lägenheterna till privata investerare. Sedan 2001 finns inte längre något socialt bostadsprogram. 2004 avskaffades det av staten föreskrivna hyrestaket, vilket betydde att alla renoverings- och moderniseringskostnader kunde läggas på hyresgästerna.

Ingeborg Junge-Reyer, socialdemokratisk senator med ansvar för stadsutveckling, ser ingen anledning att göra någonting radikalt med hyrorna i Berlin. Enligt henne står fler än 100 000 lägenheter tomma. Den skuldsatta staden behöver dessutom få in pengar och då är en försäljning av fastigheter en väg.

"Inta Media Spree. Vi flyttar in!" Aktion mot den privatiserade flodbanken.

Problemet är att hyrorna stiger snabbt i områden som tidigare varit relativt förskonade från hyreshöjningar. I den pågående debatten har stadsdelen Kreuzberg hamnat i blickfånget, eftersom så mycket plötsligt händer just här, där man till för bara några år sedan levde ett tillbakadraget liv i skuggan av de mer blomstrande öststadsdelarna.

Sociologen Sigmar Gude tror dock, i en intervju i dagstidningen TAZ, att motståndet mot gentrifieringen är alldeles för starkt i Kreuzberg. Till Kreuzberg flyttar enligt Gude människor som tycker om den multikulturella mixen och han tillägger att han inte skulle "parkera en dyr bil på Wrangelstrasse" i Kreuzberg eftersom han då inte "skulle kunna sova lugnt." (Rädsan är högst befogad, 240 bilar sattes i brand i Berlin förra året.) Fram till 2020 ser Gude inga större förändringar utan Kreuzberg kommer enligt hans analys att fortsatt främst befolkas

När våren kommer till Kreuzberg flyttar folk gärna utomhus. Det finns gott om plats på de breda trottoarerna.

av invandrare och fattiga.

Kreuzbergarna är inte av samma uppfattning: Stadsdelen som traditionellt dominerats av alternativa, husockupanter, vänsteraktivister, konstnärer och turkar, har alltid haft "kulturell cred", men hittills har investerare lyst med sin frånvaro.

"lägenheter och lokaler lyxrenoveras, hyrorna stiger, ursprungsbefolkningen i Kreuzberg trängs undan"

Nu händer dock någonting: kebabförsäljarna har – alla massiva protester i området till trots – fått konkurrens av stadsdelens allra första McDonalds, medieföretag vill erövra flodbanken mot Spree och unga tyskar ratar stadsdelar som Mitte och Prenzlauer Berg för det mer genuina Kreuzberg.

De sociala problemen skjuts successivt längre österut och även om Kreuzbergarna likt den nyinflyttade småbarnsmamman i en tidningsintervju inte vill se "knarkare skjuta heroin på lekplatsen" så ser de en stadsdel i förändring.

Den klassiska gentrifieringspendeln har kickat in: Pionjärerna drogs till Kreuzberg på grund av de låga hyrorna och satte sin prägel på stadsdelen. Nu kommer de unga förvärvsarbetande som finner Kreuzberg attraktivt just eftersom den tidigare generationen möjliggjort nya kulturella värden som gallerier, kaféer etc. Parallellt med detta ser investerare potentialen till konsumtion hos de nya invånarna och säkrar fastigheter – lägenheter och lokaler lyxrenoveras och hyrorna stiger till nivåer som gör att ursprungsbefolkningen trängs undan. De har inte läng-

re råd att bo kvar. Hyrorna har enligt social- och stadsforskningsinstitutet Topos stigit med 20 procent sedan 2005.

SÅ LÄNGE MUREN STOD STADIGT var Västberlin en demilitariserad zon dit värnpliktsvägrare och rebeller sökte sin tillflykt. Till skaran sällade sig sedan turkiska gästarbetare, som inte hade mycket annat att välja på. Hyrorna var låga, standarden likaså, men till skillnad från segregerade svenska storstäder bodde de drygt 50 000 turkarna mitt i staden när den delade staden blev en. Undantagsstadsdelen blev plötsligt attraktiv även för dem som aldrig tidigare satt sin fot där. Turkarna utgör även idag en dryg tredjedel av Kreuzbergs befolkning på sammanlagt 160 000.

Men till och med backpackarnas bibel Lonely Planet tar upp Kreuzberg i förändringens tidevarv och skriver att "någon-

ting händer” nere vid vattnet, vid floden Spree som rinner 46 kilometer genom Berlin. Fram till för några år sedan låg de övergivna industritomterna längs flodbänkarna orörda i sitt stilla förfall. Då tågade medie-företagen in, vilket lett till en minst sagt infekterad debatt. De nära fyra kilometer av floden som tidigare utgjorde gränsområdet mellan Kreuzberg i väst och Friedrichshain i öst har blivit den främsta arenan för kampen om Berlins framtid.

I ena ringhörnan står kulturinstitutioner, klubbar och barer – bland dem välkända Bar 25 och Maria, vars ägare bara har kontrakt som tillåter temporärt nyttjande av lokalerna. I den andra medieföretagen som med kraftiga statliga subventioner privatiserat flodbanken som tidigare var tillgänglig för alla.

MTV, Universal, arenan O2 World och många andra medieföretag är redan på plats men fler är på intåg. Den kulturella mångfalden tvingas ge vika för privata ekonomiska intressen, menar kritikerna. Medborgar-

initiativet *Sänk Mediaspree* uppmanar alla att äntra företagen vid floden. Kreuzberg är täckt av planscher som manar till kamp mot kapitalismens krafter. I ryggen har initiativet en folkomröstning som vill förhindra vidare exploatering, den är dock inte bindande. Konflikten blir en svår nöt för politikerna att knäcka och kommer att spela en viktig roll när Berlin går till delstatsval nästa år.

NÄR VI VID SENASTE BERLINBESÖKET handlar möbler i Kreuzberg berättar en turkisk kvinna som dricker kaffe med affärsinnehavaren att hon är orolig för att hennes landsmän – de enda som bodde i området när ingen annan ville det – snart inte kommer att ha råd att bo kvar. De sociala och ekonomiska problemen är enorma i Kreuzberg, förklarar hon, men samtidigt måste utvecklingen hejdas för annars finns det Kreuzberg hon känner och älskar inte längre kvar. Hon nämner alla inflyttade som driver upp hyrorna. Hon berättar om kokaintaxin som kryssar genom Kreuzberg om nätterna. Hon känner

pojkar och berättar att de förläget tittar ner i marken när hon möter dem på gatan. I Görlitzer Park runt hörnet har de sina gömmor, förklarar hon. De har aldrig någonting på sig vilket gör polisens insatser till ett sisyfosarbete.

Hon fortsätter berätta att hyrorna i hörnhuset vid Cuvrystrasse/Wrangelstrasse kommer att stiga med 50 procent efter renoveringen. Fastighetshajarna ville bygga ett stort köpcentrum på 10 000 kvadratmeter i hjärtat av området vilket hade inneburit slutet för många av småaffärerna. Det var finanskrisen, inte stadsplanerna, som kom emellan. Enligt ryktena planerar dock ett stort dansk fastighetsföretag att köpa upp en massa hus vid Paul-Lincke Ufer. Kvadratmeterpriserna går upp, säger hon och skakar på huvudet.

Utvecklingen har nu nått hit. Till kvarteret Wrangelkiez i östra Kreuzberg, det tidigare randområdet närmast muren. Där bor ungefär 12 000 personer, varav 30,5 procent är arbetslösa och 65 procent har utländsk bakgrund. Och där utlänningarna till skillnad från Östberlin inte främst kommer från Sverige, Danmark eller USA utan från Mellanöstern.

Vi känner oss som gentrifieringshungliga yppisar, trots att vi bara har köpt två stolar och en lampa och inte har någon Mercedes parkerad utanför.

Men det är ändå så att bostadsdebatten i Berlin fortfarande handlar om solidaritet med människor som faktiskt inte har råd att bo kvar där de en gång växte upp, till skillnad från Stockholm, där debatten mera dominerar av tal om fastighetsbubblor och ränteavdrag. I Berlin diskuteras faktiskt hur man bäst ser till att säkra tillgången till vettiga hyresrätter för så många som möjligt. Så ser exempelvis kollektivet *Hedonistiska Internationalen* som sin huvuduppgift att stoppa ockerhyror, vilket i Berlin innebär från ungefär 90 svenska kronor och uppåt per kvadratmeter och månad. Vid så kallade ”visningsrallyn” dyker de upp som potentiella kunder, men istället för att anmäla sitt intresse för lägenheten tar de av sig nakna och dansar och hänger uppblåsbara ormar runt mäklarens hals och blåser såpbubblor.

vallewigers@yahoo.com

Valle Wigers bor i Stockholm och ibland på Wrangelstrasse i Kreuzberg, där han delar en lägenhet med tre andra Stockholmsbaserade vänner.

Peter Pousard är fotograf och trummis i bandet Zombiekrig.

LÄS VIDARE

Berlin – stadsdel för stadsdel, Valle Wigers, Carlsson Bokförlag 2010.

Nakna protester mot upptrissade hyror vid lägenhetsvisningar:
<http://wohnungsbesichtigungsrallye.blogspot.de>

Röda vallöften: ”Denna byggnad kommer efter färdigställandet att överlåtas till dem som har a-kassa”.

Kvartersfest på Wrangelstrasse i Kreuzberg med vajande socialdemokratiska ballonger.

FUCK
OFF
MEDIA
SPREE

SPUNK

Svenska kyrkan bör bryta tystnaden!

De nya sjukförsäkringsreglerna kan bli det största problem man mött inom kyrka och diakoni sedan början av 1900-talet, befarar diakon Marie Larsson. Biskoparna bör agera!

Inför julen 2010 tog Svenska Kyrkan i Visby emot fler biståndsansökningar än vanligt. De gällde framför allt julklappar till barnen och för att ha råd med julmat. Varannan ansökan hade anknytning till sjukförsäkringssystemet.

Situationen i Visby speglar det faktum att 42 000 personer i landet blev utförsäkrade under förra året. Sjukskrivna – men utan beviljad sjukpenning. Eller överflyttade till arbetsförmedlingens så kallade *rehabiliteringskedja*.

Våra möten med dessa människor visade tydligt att det inte bara handlade om att julhelgen var svår rent ekonomiskt, utan att hela livet höll på att falla sönder. För väldigt många var ekonomin helt i botten, förutom att man dessutom var allt annat än frisk – men ansågs vara arbetsför av försäkringskassan.

KJELL RAUTIO, VÄLFÄRDSUTREDARE vid TCO ser de nya sjukreglerna och rehabiliteringskedjan, som enbart administrativa tidsgränser som friskförklarar/arbetsförklarar sjukskrivna vid tre månader, sex månader, ett år och som längst 2,5 år. Ingen individuell prövning görs. Det är bara tidsgränserna som gäller.

Tidigare kunde man bli sjukskriven och få sjukersättning i tre år, för att sedan prövas på nytt. Dessa sjukersättningar fasas nu ut – drygt 60 procent av dem uppbärs av kvinnor. De nya tidsgränserna fasas in – för alla, oavsett individuella förhållanden och behov.

Sverige får i och med detta OECD-världens hårdaste regler för sjukersättning, anser Kjell Rautio. Han beräknar att 75 000 kommer att ha utförsäkrats fram till 2012.

I stället förs utförsäkrade över till en tre månaders arbetslivsintroduktion vid arbetsförmedlingen. Under de sex första månaderna med de nya reglerna fick bara 362 personer ett osubventionerat arbete på arbetsmarknaden, enligt Kjell Rautio. I dessa ingår även deltidsanställda, tillfälligt anställda, timanställda och de med tidsbegränsad anställning.

För dem som förts över till arbetsförmedlingen motsvarar ersättningen arbetslöshetsunderstödet. Efter regeringens chockhöjning av avgifterna till a-kassor med många arbetslösa, lämnade dock många arbetslöshetsförsäkringen. De som står utanför a-kassan får ersättningar på nedmot 4 000 kronor i månaden brutto.

Kjell Rautio var en av föreläsarna vid ett seminarium i ABF huset i Stockholm den 13 november i fjol: *Hur gör vi sjukförsäkringen sundare?* Han pekade också på att 52 procent av Sveriges kommuner uppger att de fått ökade kostnader på grund av de förändrade reglerna i sjukförsäkringen.

Jenny Fjäll, läkare inom psykiatrien berättade vid seminariet hur hon till och med haft patienter som skrivit avskedsbrev och tagit sitt liv då de utförsäkrats och inte orkat mer.

Jenny Fjäll ställde också frågan vilka ramar, riktlinjer eller regler försäkringskassan använder för att bedöma om den sjukskrivne har eller inte har någon arbetsförmåga kvar? Försäkringskassan bedömer ju inte om du är frisk eller sjuk, utan bara om du har arbetsförmåga eller inte.

Svaret är att det finns inga! Regering och riksdag har alltså inte gett försäkringskassan som myndighet några riktlinjer att gå efter.

ANNETTE OLOFSSON, FÖRBUNDSJURIST vid LO/TCO rättskydd berättade om en ökning av fall av långtidssjukskrivna, där arbetsgivare försökt bli av med dessa sjuka. Det har blivit enklare eftersom kraven på arbetsgivarna har sänkts och ansvaret flyttats över till den sjukskrivne att passa in på arbetsplatsen. Trots att Arbetsmiljölagen – AML fortfarande gäller och stadgar att arbetsgivaren ska göra allt för att anställningen ska bestå. Det blir nu den sjuke som själv får driva tvist om att uppsägning ska ske på saklig grund. Frågan är vem som orkar det som samtidigt är sjuk?

Med på seminariet var också Iréne Wen-nemo, huvudsekreterare i den parlamentariska *Socialförsäkringsutredningen*. Hon

höll med om att direktiven i nuläget var undermåliga om hur människor ska rehabiliteras för återgång i arbete. Socialförsäkringsutredningen ska titta på hur det nya sjukförsäkringssystemet har fungerat och hur det ska kunna förbättras. Först 2013 ska gruppen lägga fram ett förslag om hur en förändring skulle kunna se ut.

Om förslaget kommer först 2013 hinner ännu fler än 75 000 människor bli utförsäkrade. 2014 är det nyval så dessförinnan lär ingenting hända. Det kanske är det som är meningen?!

VI KOMMER ATT FÅ EN STOR GRUPP människor som står utanför alla skyddsnät och som inte har möjligheter att delta i samhället på lika villkor, inte har mat för dagen, inte har råd med tandvård, läkarvård och mediciner, inte har tak över huvudet etc. Med barn som halkar efter ekonomiskt och socialt. Detta trots att regeringen hela tiden talat om att bryta utanförskapet.

I detta nya sjukförsäkringssystem finns det också ett angiverisystem inbyggt. När du blir utförsäkrad och anvisas arbetsförmedlingens tre månaders arbetslivsintroduktion, finns också kravet att arbetsförmedlingen ska anmäla till socialtjänsten vilka dagar du inte varit närvarande. Då ska inte heller socialbidrag kunna utgå, vilket bekräftades under seminariet av personal från de olika instanserna. 52 procent av alla kommuner har sett en ökning i utbetalningar av försörjningsstöd (socialbidrag) på grund av det nya sjukförsäkringssystemet. En sådan anmälningsplikt drabbar inte bara den sjuke, utan hela familjen. Den slår även på andra utsatta grupper och barnfattigdomen kommer att öka.

Nu kan socialtjänsten aldrig låta bli att betala det lagstadgade försörjningsstödet, även om kostnaderna för kommunerna redan ökat. Men man behöver inte betala kringkostnader och extra stöd till enskilda. Man kan också dra ner på all förebyggande verksamhet som inte är lagstad-

gad som ungdomsgårdar, dagcentraler på äldreboenden, ungdomsmottagningar etc. Detta är högst orättfärdigt!

KAN VI SOM KYRKA STILLATIGANDE se på hur hela vårt välfärdssamhälle bryts ned till att bara finnas till för dem som har pengar?

Kan vi som kyrka se på hur allt fler drabbas av fattigdom och att barnfattigdomen ökar på grund av att vuxna inte får rätten att vara sjuka med inkomst som gör att det är möjligt att leva ett dragligt liv?

Kan vi som kyrka se på att portalparagrafen i socialtjänstlagen urholkas?

Sveriges Kristna Råd arrangerade den 22–23 november diakonikonferens med rubriken *Påverka och förändra*. Här medverkade bland andra Tapio Salonen, professor i socialt arbete vid Linnéuniversitetet i Växjö. Han sa att vi har aldrig haft det så ekonomiskt bra som nu i Sverige. Varför vi då väljer att slå ut en stor grupp människor var för honom en gåta, speciellt som det drabbar fler än de sjuka – som barn och gamla. Dessutom blir skatteintäkterna mindre då fler står utanför utan möjligheter till försörjning. Enligt Tapio Salonen handlar det bara om *hur* man väljer att fördela de pengar som finns.

Jag önskar nu att Svenska Kyrkan slutar att vara tyst om den största nedmonteringen av vår välfärd som skett i modern tid.

Jag önskar att Svenska Kyrkan tar sitt profetiska ansvar och ställer sig upp och talar om orättfärdigheten i att slå på den som redan ligger. Om orättfärdigheten i att vända sig emot allt som inte är friskt och perfekt, och om orättfärdigheten av att skapa ett samhälle där inte alla får plats.

JAG RIKTAR DENNA UPPMANING speciellt till våra biskopar, men även till alla församlingar:

Ta ställning precis som i påskuppropet! Detta gäller långt fler människor än de apatiska flyktingbarnen och barnen drabbas i förlängningen även denna gång.

Säg nu inte att detta är för politiskt, valet är avklarat. Vi har en grund att stå på från våra profeter i Gamla Testamentet och även i Nya Testamentet att säga ifrån till våra makthavare när den lilla människan far illa – att stå på den svages sida ända från 5 mos 24:17-22. Hes 34:4 är ett annat bra exempel och hela Jesu sinne-lag överensstämmer med detta.

På Cornelisdagen i november var jag på konserten i Katarina kyrka. Jag hoppas slippa instämma i sångtexten:

Somliga går i trasiga skor. Säg vad beror det på. Gud Fader som i himmelen bor kanske vill ha det så. Gud Fader som i himmelen bor, blundar och sover sött. Vem bryr sig om ett par trasiga skor när man är gammal och trött?

marie.larsson@visbydf.se

Läs: SocialPolitik nr 3/2009 Diakoner i uppror

Socialtjänstlagens portalparagraf §1

Samhällets socialtjänst ska på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet,

– jämlikhet i levnadsvillkor,
– aktiva deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten ska under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Marie Larsson vill se en kyrka som arbetar för att välfärden ska omfatta alla.

ANNONS

Experter på vård & vanvård: styvbarn.se

Älgeredskollektivet söker medlevare

Älgeredskollektivet är ett litet kvalificerad familjelikt hvb-hem med väldigt bra behandlingsresultat som drivs efter principen en anställd en röst. Vi jobbar socialpedagogiskt med evidensbaserade metoder och långtidsplacerade högstadiungdomar. Vi säljer även utbildningar och handleder inom utvärdering, behandling och ledarskap.

Vår främsta styrka är medlevarskapet! Detta innebär att vi nio som jobbar på Älgered också har vårt hem här. Vi väljer att solidariskt dela vår och våra familjers fritid med de ca 10 ungdomarna som placeras här. Vi bor i Älgered under fem veckor och är sen lediga i två veckor. Älgered ligger i Nordanstigs kommun i Norra Hälsingland.

Krav: Ett brinnande engagemang, idealism och en önskan att vara medlevare samt adekvat branschutbildning helst på högskolenivå.

Det är en fördel om du har bransch erfarenhet samt om du har erfarenhet av; KBT, ACT, ART, MI, BBIC, lösningsfokuserat arbete, familjearbete, ledarskaputbildning, ADAD. Utländsk bakgrund, språkkunskaper, sport- natur- och friluftsintrasse och praktiska färdigheter är också ett plus.

Viktigast är dock din personlighet och hur det för dig fungerar att bo och arbeta som medlevare.

Skriftlig ansökan med e-post till Älgeredskollektivet. Besök vår hemsida för ansökningsinstruktioner, www.algeredskollektivet.se

Övrigt: Kollektivavtal finns, tillträde efter överenskommelse. Tjänsterna avser fast anställning heltid som medlevare.

Kontaktpersoner: Niklas Waitong och Gun Karlsson

Vi har även lediga elevplatser!

www.algeredskollektivet.se

info@algeredskollektivet.se

Telefon: 0652-500 59

Big business

Mediciner ger illusion om evigt liv

Modern sjukvård ser människan som en motor att trimma så länge som möjligt. Normalt åldrande bör bekämpas och döden skjutas upp, oavsett hur åldersstigen patienten är.

Text: Tomas Nilsson

Illustration: Beth Page

På sängen ligger en mager, väderbiten man med en cancertumör i ansiktet. Det är österrikaren tillika anarkistiske författaren och filosofen Ivan Illich. Platsen är Bremen i Tyskland 2002. Flera år har han dragits med cancer som slutligen besegrar honom. Illich vägrade, i linje med sina omstridda teorier, uppsöka sjukvård och hävdade "Det är något annat, ett mycket komplicerat sammanhang".

Ivan Illich hade en lång internationell karriär bakom sig. Han bemästrade nästan tio språk och skrev ett dussin böcker där han ifrågasatte industrisamhällets stöttepelare. En av böckerna, *Den farliga sjukvården* som publicerades 1975, fick stor uppmärksamhet för sin kritik av västvärldens hälsopolitiska strategier.

Ivan Illich tes var att modern sjukvård – med avancerad teknik och stigande medicinering – har sänkt allmänhetens tolerans för naturligt lidande. Människor har likt maskiner blivit beroende av att med jämna mellanrum besöka "verkstaden". Generös tillgång på sjukvård har gjort människor oförmögna att möta utmaningar i kropp och livsmiljö, vilket bidragit till illusoriska behov, skrev Illich. På så sätt, tyckte han, åstadkommer sjukvården förväntningar, begär och krav på ett liv utan smärta och död.

En sökning i pressarkiven visar vad Ivan Illich är fyrtio år efter *Den farliga sjukvården*: bortglömd. Samtidigt som den radikale filosofens teorier aldrig varit viktigare.

Många industriländer, likt Sverige, står

med hög medellivslängd och levnadsstandard. Vi är förhållandevis välbeställda, mår bra och kan med medicinska metoder lindra stora och små krämpor.

Men det finns också en parallell berättelse om hur hälsofixering, krämpor och mediciner tar en allt större plats i våra liv. Vuxna tacklar motgångar med allt från sömnmedel till bantningspiller och håravfallsdämpande spray.

Cirka 250 000 svenskar är läkemedelsberoende, enligt Folkhälsoinstitutet. Konsumtionen av antidepressiva har ökat långt in på 2000-talet för att bli en av våra flitigast använda mediciner.

– Sjukdom ställs idag mot den diffusa termen hälsa, säger Karin Johannisson, professor i idéhistoria vid Uppsala universitet. Det leder till att en frisk person kan känna sig nedstämd eller utmattad och därmed tro att hon är sjuk. Mycket som avviker från välbefinnande uppfattas som sjukdomar.

DET VAR IVAN ILLICH SOM I Den farliga sjukvården myntade begreppet *medikalisering*. Han menade att medikalisering omstöper självläkande krafter till medicinsk konsumentdisciplin. Därför inbillar vi oss att varje period i livet kräver professionell sjukvård. Idag syftar ordet på det accelererande utrymme som medicinen tar i kultur och samhälle.

– Medikalisering betyder att fler och fler livsfenomen dras in i medicinska världen, beskrivs med medicinska begrepp och behandlas med medicinska medel, säger Karin Johannisson.

Det finns många exempel på vanliga problem som omdanats till hälsobesvär och öppnats för behandling: klimakteriet, håravfall, fetma och impotens är några. Ray Moynihan, författare till *Selling sickness*, skriver i *Brittish medical journal* att läkemedelsindustrin tjänar pengar på att friska

Prozac påverkar nivån av signalsubstansen serot

människor känner sig sjuka. Ray Moynihan ger exempel på hur en medikaliseringsprocess kan gå till. För ett par år sedan berättade dagstidningar i Australien att en studie visar att var tredje man uppfattar håravfall som traumatiskt. Det som inte framgick var att studien finansierades av läkemedelsföretag Merck som i samma veva lanserade en ny hårväxtmedicin.

onin i hjärnan, som styr våra känslor av exempelvis glädje, sorg, ilska, lycka.

Även benskröhet har medikaliserats. Ray Moynihan berättar om läkemedelsföretag som sponsrat forskning, hjälpt patientföreningar, utbildat läkare och riktat sin marknadsföring för att väcka ett behandlingsbehov som i sig inte minskar risken för benbrott. Men det är lättare att äta tabletter mot benskröhet, skriver Ray Moynihan, istället för att till exempel motione-

ra eller sluta röka.

I boken *Skapar vården ohälsa?* av ett antal nordiska allmänläkare, uppmärksammas benskröhetsfenomenet. En grupp 60-åriga kvinnor genomgår bentäthetstest vars resultat används för att bedöma framtida benbrottsrisk. Det är låg risk för att bryta något och konsekvensen av mätresultatet blir en större försiktighet hos patienterna. Själva vetska-

pen om faran – fast den är väldigt liten – gör många kvinnor osäkra på sina kroppar och olika kroppsfrömmelser tolkas som tecken på benskröhet, skriver läkaren Lotte Hvas. Följden av ökad medikaliserings kan bli att individen lever i villfarelsen att den eller den känslan kanske är en sjukdom.

– Om du är blyg och inte vågar prata inför en grupp har du social fobi. Om ditt humör pendlar är du bipolär. För 30 år sedan fanns en diagnos för depression och den betraktades som allvarlig. Nu finns flera nivåer – lätt, måttlig och tung – och alltför passar in i definitionen, säger Karin Johannisson.

DET VAR I BÖRJAN AV 90-TALET som antidepressiva SSRI-tabletterna blev tillåtna i Sverige. De kallades ”lyckopiller” och lanserades under till exempel namnet Prozac. Läkemedelsföretagens argument var att depression främst berodde på kemisk obalans i hjärnan, vilket pillren kunde åtgärda. Bruket av SSRI-läkemedel har ökat lavinartat, cirka 700

”Istället för att försöka eliminera döden med sjukvård borde vi tala om den och göra livet mindre plågsamt den sista tiden”

procent mellan 1992 och 2007, trots att sambandet mellan biologiska brister och psykiskt lidande har ifrågasatts av forskare.

SSRI-tabletternas genombrott har bidragit till att förklaringar på mentala krämpor söks i kroppen istället för i sociala miljöer. Själens medikaliserings, har det kallats.

Fredrik Svenaeus, professor i den praktiska kunskapens teori vid Södertörns högskola och författare till boken *Tabletter för känsliga själar*, ser dock förtjänsterna med SSRI-läkemedlen.

– Det är cirka 600 000 svenskar som äter antidepressiva och många kan med hjälp av läkemedlen klara av hushållet och arbetet. Det tycker jag är någonting som vi bör respektera, säger han.

Samtidigt finns en fara med orimlig tilltro till att tabletter kan ordna de flesta av individens svårigheter. Ofta är det inte så.

– Kritiker menar att antidepressiva mediciner bedövar problem som ligger på en samhällsnivå – exempelvis att vi har en arbetsmarknad som ställer krav på hög enskild produktivitet, säger Fredrik Svenaeus.

I *Skapar vården ohälsa?* skriver läkaren John Brodersen att medicinmarknaden är enorm. Det beror på allmänhetens nästan obegränsade behov och på att det medicinska området inte har klara gränser.

– Läkemedelsindustrin tjänar pengar på medicinförbrukning. Läkarkåren strider för framsteg, prestige och bekräftelse. Patientorganisationer vill driva medlemmars frågor. Olika slags livsstilscoacher slår mynt av vår

osäkerhet. Mitt i allt det här står individen med sitt lidande, säger Karin Johannisson.

JONAS BERGLUND, ÖVERLÄKARE på Sykehuset Østfold i norska Fredrikstad, har i debattartiklar lyft perspektivet att dagens sjukvård förespeglar evigt liv och gör döden till ett medicinskt problem. Som njurläkare sedan 34 år är han en del av medikaliseringen och självkritisk.

– Även om personer har levt långt över den förväntade livslängden, 78 år för män och 83 år för kvinnor, ska olika behandlingar och medikamenter skjuta upp döden. Ofta till priset av försämrad livskvalité, säger Jonas Berglund.

En av Ivan Illichs bärande poänger var att sjukvård alstrar ännu mer sjukvård inte bara kulturellt utan även kliniskt. Det finns situationer när risk för biverkningar överskrider avsedd nytta i fråga om att medicinskt förhindra hjärtsjukdomar, skriver författarna i *Skapar vården ohälsa?*

En studie som undersökt medicineringen visar att antalet minskade fall av hjärtsjukdomar är ungefär lika stor som förlusterna i form av biverkningar, typ allvarliga blödningar. Jonas Berglund kallar det för den "medicinska paradoxen" – sofistikerad behandling skapar långvariga sjukdomsspiraler.

– En hjärttransplantation innebär att patienten får hjärtat av en nyss avliden. Myck-

et ska stämma överens – till exempel blodgrupp. Kroppen reagerar mot inkräktare och för att dämpa avstötningar finns mediciner som i sin tur kan leda till bland annat diabetes, benskörhet och högt blodtryck. Det går att hålla en hjärtsjuk vid liv så länge att han blir njursjuk, och så håller det på. Vi ger behandlingar som åtföljs av ytterligare behandlingar, säger Jonas Berglund.

Jonas Berglunds mamma var 88 år när hon greps av oro inför livets sista tid. Jonas bad henne att gå till husläkaren för att få något lätt ångestdämpande. Hon kom hem med tabletter mot – högt kolesterolvärde.

– Det ger en bild av hur modern sjukvård ser människan som en motor vars liv ska förlängas genom att delar repareras eller byts. Det är som om vi inte vill acceptera döden. Istället för att försöka eliminera den med sjukvård borde vi tala om den och göra livet mindre plågsamt den sista tiden, säger Jonas Berglund.

VÅRT BEHOV AV ATT REDUCERA och bekämpa risken för sjukdom verkar vara oändligt, skriver Lotte Hvas i *Skapar vården ohälsa?* Den troligtvis lojalaste bundsförvanten i kampen är en alltmer expanderande läkemedelsindustri som tjänar hisnande summor när människor tar medicin även när de inte behöver.

Ivan Illichs *Den farliga sjukvården* har originaletiteln *The Medical Nemesis*. Det är en

metafor för en berättelse i grekisk mytologi om högmod och girighet. Kung Tantalus inbjöds att dela måltid med gudarna. Han stal ambrosia, ett gudomligt elixir som skänker odödlighet och dömdes till evig otillfredsställelse, hunger och törst. Han böjde sig för att dricka i floden – vattnet vek undan.

ANNONS

SocialPolitik

Bilder: Bibbie Friman

SÄKRA UTGIVNINGEN

1 år 399 kr, 209 kr stud/pensionär/arb.lös
2 år 599 kr, 299 kr stud/pensionär/arb.lös
3 år 799 kr, 399 kr stud/pensionär/arb.lös

Betala in på pg 648 73 22-7
Ange vilken prenumeration
du väljer! För mera info:

www.socialpolitik.com

Prozac var ett av de tidigaste så kallade lyckopillren. Hyllade men också tämligen snart kritiserade. Döpt till Zoloft av en annan tillverkare.

Han sträckte sig efter trädets frukt – grenen flyttade sig utom räckhåll. På samma sätt, skrev Illich, har begäret efter ambrosia spridits till människan via tilltagande medikalisering. Ett utopiskt krav har blivit riktlinje. Det bevisas kanske bäst i FN:s definition av hälsa som "fysiskt, psykiskt och socialt väl-

befinnande och ej endast frånvaron av sjukdom och skräpighet".

– Det är en utopi som vi på vår lilla välfärdsö kan uppnå under kortare faser i livet. I ett globalt rättviseperspektiv är det närmast hånfullt, menar Karin Johannisson.

tomas.produktion@gmail.com

"Lyckopiller" som Prozac och Zoloft påverkar serotoninnivån i hjärnan. Serotonin balanserar våra känslor och styr t ex hunger, glädje, irritation, ilska, välmående, livslust. Medel som Remeron och Mirtazapin påverkar även nivån av noradrenalin och är kraftfullare. Gamla tiders antidepressiva medel, som exempelvis Valium och Stesolid höjer nivån av ännu en signalsubstans, men ger också fler biverkningar, är beroendeframkallande och går att ta sitt liv med vid överdos. Det nya med "lyckopillren" var att de hade få biverkningar men ändå stor effekt och började därför förskrivas i större utsträckning.

LÄS VIDARE

Läkemedel – statistik för år 2009, Socialstyrelsen, 2010.

Skapar vården ohälsa? red. John Brodersen, Brigitta Hovellius, Lotte Hvas, Studentlitteratur, 2009.

Beroendeskäpande läkemedel – ett folkhälsoproblem som ökar, Ulf Jonasson och Birgitta Jonasson, Folkhälsoinstitutet 2006. Ungdomar om läkemedel, Kilen, 2003.

Selling sickness i Brittish medical journal 13/4 2002 av Ray Moynihan. Fulltext: <http://www.healingnaturallybybee.com/articles/corrupt12.php>

Den farliga sjukvården, Ivan Illich, Aldus, 1975.

ANNONS

- **Vi välkomnar familjer, barn med föräldrar samt familjer som väntar barn.**
- Vårt behandlingsarbete sker dygnet runt i en miljöterapeutisk anda och utgår från en systemteoretisk grundsyn.
- **Vi arbetar för en positiv, bestående förändring som vi tror utvecklas bäst om man själv är en aktiv del av förändringsprocessen.**
- Behandlingsarbetet utgår från individuella genomförandeplaner.

Läs mer på www.kangurun.se

Gråbrödragatan 9
532 31 Skara
Tel 0511 – 34 66 70
info@kangurun.se
www.kangurun.se

Först kläcktes idén att **dokumentera** över internet

sedan föddes vår nya produktidé:

**kvalitetssäkra journal,
dokument och uppföljning**

Våra över 120 nöjda kunder finns inom

**HVB, LSS, familjehem, IFO,
personlig assistans, äldreomsorg**

www.isoxxhvb.se

Nectar Systems AB, 0451-89300

Som det behagar

Kvinnor ska helst vara unga, vackra, smala och snälla

Äldre kvinnor möter inte samma acceptans som män. De bör inte klä sig alltför sexigt, det kan bli patetiskt. Gubbar är däremot ganska okej, oavsett.

Text: Therése Persson

Bild: Bibbie Friman, Maria Wallin

På barnavårdscentralens 4-årskontroller mäts och vägs och jämförs barn mot en normalkurva. För de flesta åldrar finns inga normalkurvor att jämföra gentemot. Däremot finns det gott om uppfattningar om hur människor är och borde vara i olika åldrar.

När man är liten får man vara liten och knubbig och söt. Nu måste man vara lång, smal och stilig och ha stora bröst.

Så beskriver 12-åriga Olivia de förväntningar hon möter som tjej på väg in i tonåren. Hon ingår i min doktorsavhandling *Kvinnlig för sin ålder – en intervjustudie om ålder, kropp och femininitet*.

Olivia använder ord som "får" och "måste". Men när jag lyssnar på inspelningen från intervjun hörs inte bara de stränga ordvalen, utan också Olivias distanserade och kritiska tonfall. Citatet säger något om normerande förväntningar på hur flickors kroppar bör se ut och förändras genom livet. Och citatet säger också något om hur en 12-årig flicka kan uppfatta och hantera sådana förväntningar och normer.

I en annan intervju tänker 34-åriga Fatima tillbaka på tonårstiden och hur tjejkom-

pisarna en efter en började få bröst:

Fatima: [...] alla fick bröst.

Therése: Ja?

Fatima: Men jag hade ju knappt några. Och hur jag liksom, jamen redan då började det vara jobbigt liksom. När man duschade på gymnastiken och ... Jag kommer ihåg Aylin, min kompis, hon hade jättefina bröst. Och jag kände bara gud, hon hade jättefina skjortor och dom satt så fint och hon hade kanske en liten topp och det vart en liten klyfta.

Therése: Ja.

Fatima: Och man liksom såg att, ja men killarna tittade på det och jag hade (med betoning:) ingenting och var liksom, visste inte, då visste man ju inte vilken behå man skul-

le köpa för att se lite bystig ut.

Vissa förändringar förväntas ske med flickor och kvinnors kroppar genom livet och i vissa åldrar. Brösttillväxt är ett exempel på det. Även 15-åriga Moa berättar att hon otåligt ställde sig frågan: "När får jag tuttar?!" när hon var yngre.

DET FINNS ETT ÅLDERSSPANN inom vilket det anses normalt och önskvärt att bröstet växer fram. Följden av sådana föreställningar, och av jämförelser flickor emellan och med rådande ideal för könet, kroppen och åldern, blir att om bröstet inte växer – eller om de växer snabbare alternativt långsammare än andras eller än vad som anses normalt – så riskerar det att uppfattas som avvikande.

Fatimas citat pekar mot att normer om kroppens utseende och utveckling i olika åldrar kan innebära att vissa kroppar uppfattas som fina och attraktiva, medan andra kan kännas fel eller obekväma. I de intervjuades tal om bröst, men också om att tappa mjölkttänder, att få sin första mens, eller att menstruationen upphör, samt andra förvän-

tade förändringar av kroppen, framträder föreställningar om en för åldern och för könet normal utveckling genom livet. Konsekvensen blir att det som inte passar in i den bilden anges som onormalt. I relation till detta konstrueras storleken på Fatimas bröst som något problematiskt och som något det gäller att hitta strategier för att hantera, såsom behåmodeller som gör att man ser "lite bystig ut". I citatet är också killarnas blickar med och bekräftar vad som anses attraktivt för åldern, och det säger också något om vad som nonchaleras.

MEN DET VERKAR INTE VARA enbart kroppen som ska följa en sådan normalkurva. 59-åriga Gunilla säger att hon var "för ung" när hon fick barn. På liknande sätt använder personer som jag har intervjuat, såväl som jag själv, uttryck som "sent" och "tidigt", och de talar om att de inte har fått barnbarn "än", om att komma "tidigt" i klimakteriet, eller om att flytta hemifrån "sent". Det här sättet att uttrycka sig åskådliggör föreställningar om normala och eftersträvarsvärda åldrar för barnafödande, giftermål, studier, flytta hemifrån, sexdebuten och andra händelser. Här verkar det finnas uppfattningar om rätt sak vid rätt ålder. Det gäller att hän-

"När man är liten får man vara liten och knubbig och söt. Nu måste man vara lång, smal och stilig och ha stora bröst."

delserna, liksom kroppens förändringar, inträffar "on time".

Jag frågar Elin, som är 29 år vid tiden för intervjun, om hon tänker att det finns förväntningar på olika åldrar, och hon svarar att:

... fram tills nu så har, så tycker jag inte det finns såna jättehöga förväntningar. Men om jag liksom går över trettio och börjar komma upp liksom i, ja men dom flesta skaffar barn liksom mellan trettio och trettiofem och då kommer det säkert bli så, att man får en massa förväntningar på sig.

Samtidigt är Elin noga med att påpeka att hon aldrig skulle ta "första bästa", utan att hon vill ha "ett stabilt förhållande" som grund när hon bildar familj. Fnissande tillägger hon sedan att:

Men det gör ju även att jag måste ju liksom snabba upp mig på att hitta nån då så jag kan hinna bygga upp ett stabilt förhållande innan jag liksom skaffar barn och innan jag inte kan skaffa barn längre.

ÅREN MELLAN 30 OCH 35 skildras i citatet som den ålder en kvinna förväntas skaffa barn. Både förväntningar på att träffa någon och bilda familj mellan 30 och 35, och tanken om att detta bör ske innan hon "inte kan skaffa barn längre", kan upplevas som

stressande. Fatima, som själv är 34 och mitt i detta åldersspann säger att: "jag känner ingen stress för min ålder", men fortsätter också resonemanget med att säga att hon kanske hade upplevt en viss åldersstress om livet hade sett annorlunda ut:

Fatima: Jag kanske hade gjort det om jag inte hade haft barnen och levt själv.

Therése: Ja.

Fatima: Och inte träffat rätt man och allt sånt där.

Ålder framträder ibland som ett slags måttstock människor kan använda för att jämföra sig själva, andra, sitt eget och andras liv, emot. Som att vi utvärderar våra liv i relation till vad som förväntas för åldern och enligt måttstocken: Har jag åstadkommit och gjort vad som förväntas vid min ålder, eller ligger jag efter, är det något som fattas? I förväntningar av det här slaget korsas inte sällan normer om heterosexualitet, ålder och kvinnlighet. Baksidan med den här typen av normerande sätt att se på livet är att vissa liv riskerar att definieras som inte fullständiga eller inte tillräckligt lyckade.

NORMERNA FÅR, ELLER GER, konsekvenser för människor. Elin som tidigare i livet drabbades av en hormonrelaterad cancer

vet inte om hon kan ta graviditet som något självklart. Vetskapen om att hon kanske inte kommer att kunna bli gravid har lett till att hon har känt sig "mindre som en hel tjej". Här kopplas kvinnlighet samman med reproduktion och om de barnaallstrande förmågorna hotas så hotas även kvinnligheten.

Då riskerar man att anses och be-

skrivs som mindre "hel" som kvinna.

"Jag är rena fallfrukten!" Med de orden berättar 80-åriga Torborg att hon skrattande beskrev sin ålder för några personer som verkade nyfikna på hennes ålder, men som drog sig för att fråga. Att likna en äldre kvinna vid en fallfrukt kan ställas i kontrast till poetiska liknelser mellan unga kvinnor och rosor som knoppas och slår ut i blom. Vad säger sådana typer av metaforer om vårt sätt att se på och värdera kvinnor genom livet? En fallfrukt leder tanken till något övermogenhet och passé. Med det inte sagt att det är så Torborg själv ser på sin ålder, eller att det är så hon menar att andra ser på henne.

TORBORG AVSLUTAR ISTÄLLET sin historia med att säga att folk blev förvånade över att hon hade fyllt 80. I förhållande till föreställningar om att det är positivt för äldre kvinnor att se yngre ut kommer en sådan förvåning att uppfattas som en komplimang. Torborg lyckas på så vis med glimten i ögat framträda i ett mer positivt sken med hjälp av att upprepa en negativ bild av äldre kvinnor, deras utseende och kroppar.

Kvinnor anses ofta äldre vid lägre åldrar än män, har tidigare forskning visat. Kvinnligt åldrande är dessutom laddat med mer negativa betydelser än mäns åldrande. Det inne-

bär att kvinnor och män tillskrivs skilda egenskaper när de åldras. Äldre kvinnor och äldre män värderas med skilda måttstockar.

I intervjun med 41-åriga Katrin kommer vi in i en del på kläder och normer om vad som passar sig eller inte passar sig i klädväg för kvinnor i olika åldrar. Katrin stannar en stund vid urringat och hon säger att hon tycker att det ser snyggt ut på en tjej i 20-årsåldern, men att det däremot inte ser bra ut på en kvinna som har kommit upp i och passerat 40: "Jag tycker det ser patetiskt ut på en fyrtioåring", säger hon.

Ordet patetiskt används vid flera av intervjuerna. Vid ett annat tillfälle handlar det om ett par tajta jeans som avslöjar rumpen på ett, så som det beskrivs, för åldern opassande sätt. Även i det exemplet gäller det en kvinna i 40-årsåldern.

Ytterligare exempel rör den korta kjolen. Om kjollängd och ålder säger till exempel 56-åriga Rebecca skrattande: "Jamen kjolar som slutar här (visar på låret) det har man inte när man är över tjugo".

DET GÄLLER PLAGG SOM VISAR LÅR, bröst och rumpa, det vill säga de delar av kvinnokroppen som förknippas mest med erotik och begär i vår del av världen. Det ligger nära till hands att tolka det som uttryck för uppfattningar om att det är olämpligt att påminna om och visa tecken på kvinnlig sexualitet efter en viss ålder, om att kvinnor i högre åldrar inte bör klä sig sexigt för då riskerar de att uppfattas som patetiska.

Normer om att äldre kvinnors sexualitet bör döljas och tonas ner begränsar äldre kvinnors möjligheter att komma till uttryck. Men dessutom kan man se detta som ett både ålderistiskt och sexistiskt sätt att se på åldrande kvinnor och deras kroppar. Frågan är om vi verkligen vill ha det så här?

Varför talar vi om tecken på manligt åldrande med uttryck som gråa tinningars charm, medan tecken på att kvinnor åldras görs till något som bör döljas och motarbetas?

"Kvinnor anses äldre tidigare än män och kvinnligt åldrande är laddat med flera negativa betydelser"

tas? Vad gör ungdomlighetsideal för kvinnor med vår syn på den åldrande kvinnokroppen, med vår syn på oss själva och andra?

"Jag är äldre men inte gammal" säger 75-åriga Maj i en intervju. Det är illustrativt för hur gammal ofta görs till något att ta avstånd ifrån. Gammal konstrueras som något man inte är och inte vill vara. Till att vara eller bli äldre kan personerna däremot knyta positiva aspekter som ökad trygghet, erfarenhet och självkänsla. 48-åriga Lena beskriver det exempelvis som "skönt att bli äldre". "Nästan så ligger det en längtan i det", säger 34-åriga Fatima när hon föreställer sig sitt eget åldrande som kvinna.

Parallellt finns dock beskrivningen av åld-

rande som kroppsliga nedgångar av olika slag. Personerna talar om krämpor, avtagande ork och hälsa som något att förvänta sig i hög ålder: "orken kan ju avta till viss del", som Mona, 59 år, uttrycker det. Och

I öst har man ibland en mera avslappnad hållning till åldrande.

trots att Lena menar att det är "skönt" att bli äldre, beskriver hon också hur "fysiken blir sämre, alltså man orkar inte lika mycket" när man åldras.

DE FYSISKA FÖRSÄMRINGARNA framhålls som något att ta ansvar för och att försöka motverka för att "inte låta sig säcka ihop" som Lena kallar det, och Fatima säger att "det gäller att hålla sig i form". I de intervjuades tal om att med olika medel hålla åldrandet stången upprepas samtidstypiska sätt att se på kroppen som formbar och som föremål för ständiga förändringar och förbättringar. I intervjuerna upprepas normer om att det är individen själv som har ansvar för sin kropp och sitt åldrande.

Det tycks vara upp till var och en att hålla formen och hälsan genom livet, att göra sina knipövningar mot inkontinens och att träna som en "investering" inför ålderdomen som en person kallar det. Det tycks vara "onödigt" att se äldre ut idag eftersom det finns en uppsjö av tjänster och produkter som kan färga bort de gråa håren och utplåna andra synliga tecken på att vi blir äldre.

Kampen mot tecken på åldrande kan ses som uttryck för ålderism eftersom det bekräftar idéer om att det är något negativt att åldras. Men här gäller det att gå en försiktig balansgång. Kvinnor uppmuntras att bekämpa och bemästra tecken på åldrande, men samtidigt bör de inte avslöja det bak-

omliggande arbetet för även då riskerar man att uppfattas som patetisk. Det verkar som om kvinnor både ska visa att de tar hand om sig och samtidigt att de inte anstränger sig för mycket.

HOTET OM ATT BLI SEDD SOM PATETISK kan betraktas som en reglerande kraft som bidrar till att normer om kvinnlighet, ålder, sexualitet och kropp ska upprätthållas. Men samtidigt som Katrin kan tala om kvinnor över 40 i urringat som patetiska har hon själv, som 41-årig kvinna, på sig en urringad blus under intervjun. Och i samma andetag som 56-åriga Rebecca säger att man inte bör ha kort kjol om man passerat 20, berättar hon att hon själv har en sådan kjol och även fått positiva reaktioner när hon satt på sig den.

Det ser jag som två exempel på hur normer inte alltid iscensätts på entydiga sätt, utan att man både kan bekräfta och ifrågasätta normer på en och samma gång. Det uppstår på så vis inte sällan sprickor och skevhet i hur normer kommer till uttryck under intervjuerna. Judith Butler menar att det är just sådana sprickor, eller sådana skeva iscensättningar, som kan leda till förskjutningar och förändringar av normerna. Genom att bråka med normer om hur flickor och kvinnor i olika åldrar bör vara, se ut och bete sig kanske vi på sikt kan urholka normernas ställning och öppna för fler möjligheter att komma till uttryck, förstå och bli förstådd som flicka, kvinna och människa.

therese.p@home.se

Citaten är hämtade från Therése Perssons avhandling som bygger på intervjuer med 25 personer från 6 till 99 år:

Kvinnlig för sin ålder – en intervjustudie om ålder, kropp och femininitet. Persson, Therése 2010, Stockholm: Bullfinch Publishing.

LÄS VIDARE

Blaakilde, Anne Leonora. 2005. Livet skal leves – forlæns, baglæns og sidlæns. København: Gyldendals

Butler, Judith. 2005. Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg. Stockholm: Natur och Kultur

Calasanti, Toni & Slevin, Kathleen. 2001. Gender, Social Inequalities and Aging. Walnut Creek: Altamira

Ehn, Billy. 2007. Hur gammal är du, egentligen? I Jönsson, Lars-Eric & Lundin, Susanne (red.). Åldrandets betydelser. Lund: Studentlitteratur

Holstein, James & Gubrium, Jaber. 2000. Constructing the Life Course. New York: General Hall

Hörnfeldt, Helena. 2008. Är du normal, lille vän? Den svenska barnhälsovården och synen på barns utveckling. Tvärsnitt, nr 4, s. 24-27

Twigg, Julia. 2007. Clothing, age and the body: a critical review. Ageing and Society, vol. 27, s. 285-305

Yalom, Marilyn. 1999. Bröstens historia. Stockholm: Ordfront

EU uselt jämställt

Var tredje börsbolag i Europa har inte en enda kvinna i styrelsen. I snitt är bara var fjärde parlamentsledamot och minister i EU-länderna en kvinna.

Bara 19% av professorerna på universiteten i EU är kvinnor, trots de är fler än hälften av alla nyutexaminerade och nära hälften av arbetskraften.

Stöd för höga skatter

75% av svenskarna kan ärberedda betala mera i skatt om den går till sjukvård, äldreomsorg och skola, enligt sociologen Stefan Svallfors. Han har sedan 1981, undersökt inställningen till välfärdspolitiken. Bland 4 000 tillfrågade nu har stödet för skattefinansierad välfärd snarast förstärkts sedan 2002.

Mera egenfinansiering, flera privata sjukhus och skolor anses som negativt för samhället. En stor majoritet uppger att det är stat och kommun som bör sköta utbildning, sjukvård, barn- och äldreomsorg.

Fler vräkningar igen

Under 2010 berördes 632 barn av vräkning. En ökning med 2% jämfört med föregående år.

Den nedåtgående trenden har därmed brutits. Mellan 2008-09 minskade antalet barn som berördes av vräkning.

Bryter besöksförbud

Under 2010 anmäldes fler än 5 200 fall där personer ska ha brutit mot besöksförbudet, det är den högsta siffran på över tio år. Anmälningarna ökade i 14 av 21 län, enligt BRÅ.

Enligt Åklagarmyndigheten leder bara runt hälften av anmälningarna till fällande dom.

Regeringen föreslår att den som ålagts besöksförbud ska kunna övervakas med fotboja.

LSS som investering

Riskkapitalbolag tar snabbt en allt större del av den skattefinansierade omsorgsbranschen.

När LSS infördes 1994 beräknades årskostnaden till cirka 15 Mdr kronor. I år väntas

tas LSS kosta stat och kommun cirka 56 Mdr, enligt Dagens samhälles sammanställning.

Störst är Humanakongcernen där bl a jättestora Assistansia ingår. 2008 var omsättningen 1,3 Mdr. I år förväntas den bli 2,1 Mdr. Plus 61% på två år.

Tvåan, Frösunda LSS, räknar med att i år nå 1,8 Mdr. 2008 var siffran knappt 1,2.

Marknaden domineras av småföretagare, men en intensiv strukturomvandling pågår, där stora aktörer köper upp de mindre.

1994 valde 15% av brukarna privata utförare. Enligt försäkringskassan ligger företagets andel nu på cirka 40%.

Personlig assistans väntas i år kosta staten 19 Mdr och kommunerna 4 Mdr. De privata företagens andel är i dagsläget värd över 9 Mdr.

De stora pengarna, 36 Mdr 2009, går till bl a boenden och daglig verksamhet. Kommunerna sköter merparten men företagets andel ökar. För boenden går 15% till företagen.

1 av 10 tar tabletter

Värktabletter har aldrig varit så tillgängliga som i dag. I Stockholm, Göteborg och Malmö tar 20% receptfria värktabletter varje dag eller flera gånger i veckan. I små och mellanstora städer gör 8% det. På landsbygden 11%. I snitt över landet 11%, enligt en Si-foundersökning Kronans Droghandel låtit genomföra.

TCO vill ha nya regler

Sjuk- och a-kassareglerna måste göras om, anser TCO. Allt färre omfattas av de viktiga trygghetsförsäkringarna. Det har, i kombination med en allt hårdare och utsorterande arbetsmarknad, lett till ett ökat socialbidragsberoende.

Man måste även kräva mer av arbetsgivare och myndigheter. Problemen måste i högre utsträckning lösas där de ska pas: på arbetsplatserna, anser TCO och föreslår "en rehabiliterings- och omställningspakt för Sverige".

ANNONS

Statens
institutions
styrelse SiS

SiS LVM-hem Ekebylund/Östfora

För kvinnor och män
med missbruksproblem

Ekebylund har

- utredning
- kvinnoprogram
- individuell behandling
- återfallsprevention
- motiverande samtal

Östfora har

- fysisk rehabilitering
- individuell behandling
- CRA
- återfallsprevention
- motiverande samtal

SiS LVM-hem Ekebylund/Östfora

Avd. Östfora

740 21 Järlåsa

Tfn 018-564 500

Avd. Ekebylund

Skånela

195 96 Rosersberg

Tfn 08-594 306 00

»De såg det friska i mig«

KLIENT PÅ IRIS UTVECKLINGSCENTER

Sedan 1986 erbjuder vi individuell behandling för människor med läkemedelsberoende/missbruk och psykisk ohälsa. Vi finns i Mulsjö, Enköping, Stockholm, Göteborg och Jönköping. Läs mer om oss och våra behandlingar på www.irisutvecklingscenter.se.

Iris
UTVECKLINGSCENTER

Skådespelare & tjock

Normen, branschen och moralen vill ha smala och svala

Lotti Törnros är fettaktivist, skådespelare och regissör. Hon har en vision: att vi ska fästa oss mindre vid yta och utseende och våga vara de vi är. Olika.

Text: Helena Bjerkelius

Bild: Lena Katarina Johansson & Ulrik Jantzen

Till hösten ska skådespelerskan och regissören Lotti Törnros turnera i Östergötland med del två i sin trilogi om normkritik i förhållande till kropp. Föreställningen har arbetsnamnet *Fettaktivistisk agenda*. Del ett i trilogin var *Mitt liv som tjock*, enmansföreställningen hon spelade i ett par år som utgick från hennes dagböcker under uppväxten.

I den berättade Lotti Törnros om hur hon från första dagen i skolan var "tjockisen", och om besten som tog hennes kropp i besittning med löftet om mat och frossande som källa till tröst, trygghet, kärlek. Där fanns en mamma som kallade dottern för ett freakshow på två ben och omgivningens dånande tystnad. Under den turbulenta tonårstiden var det ingen som frågade vad som hänt henne.

– Det här är en av mina erfarenheter i livet, men det har aldrig funnits rum för att jag ska kunna ta upp tankarna kring kroppsvikt i samtal mellan människor. Då blir jag alltid bemött av att folk vill släta över, och säger: "men du är ju inte tjock" och "du är ju alltid så glad och har alltid haft så gott självförtroende så du har väl inte haft något problem med det", citerar Lotti Törnros med intensiv blick och armbågen lutad mot den djupa fönsternischen på Medelhavsmuseet i Stockholm.

Hon har känt sig förvirrad inför att å ena sidan själv inte uppfatta sin kroppsvikt som ett problem, men å andra sidan ändå vilja prata om det. En del av henne har varit

fullt synlig för alla, men inte fått vara med utan avfärdats med ett: "äh det där betyder ingenting".

– Det är ju svårt att vara hel om man har de här mörka fläckarna som alla ser.

I trilogins sista del har hon tankar om att historiskt undersöka matens och ätandets betydelse i olika samhällen, fram till dagens globalisering med stora handelskedjor där maten blir ett maktmedel och en ekonomisk kraft.

ÅREN MED MITT LIV SOM TJOCK HAR varit läkande och förändrat henne. Nu vet hon att hon inte är ett ufo, och att det hon själv brottas med brottas också många andra med. När hon går upp på scenen som tjock skådespelare har reaktionerna uteslutande varit positiva. I gengäld får hon människors egna historier. De handlar om att inte känna sig godkänd med sin kropp oavsett hur kroppen ser ut.

– Att få mötas just där i den mörka vrån med det som inte blir belyst är en väldig beröelse. Det är jättehärligt att se människor

"Om man är många fettaktivister får fett ett ansikte att vara en människa, att vara många människor."

som blir så där lättade. "Så underbart att du pratar om det här, antligen kan jag släppa några idéer jag har i mitt huvud", säger Lotti Törnros.

Hon har lättare för att ta plats i världen och visa sig själv efter att hon vågat blotta sina undangömda skrymslen. Rädslan för att bli missförstådd när hon framträder har matats av de över hundra gånger hon pratat om kroppsnormer och blivit väl mottagen.

För skådespelare finns en utseendenorm att man ska vara vän och blond, ett bergmanskt

ideal, uppfattar Lotti Törnros. Sen finns en kvot för de vanliga människorna. Där ryms briljanta karaktärsskådespelare som inte faller inom normen klassisk skönhet. Slutligen finns en kvot för de vanliga som återfinns i små biroller och hjälper till att lyfta upp de andra karaktärerna i en berättelse. I den kvoten kan ett alldagligt eller ett ovanligt utseende vara kvalificerande.

Att det finns en kroppsnorm för skådespelare tycker Lotti Törnros är uppenbart:

– Det finns få områden där man ser så stereotypa smala människor. Det är väldigt, väldigt få personer på scen, film och i tv som går utöver den smala normen. En starkt levande norm i samhället är att det är fel och dåligt att vara överviktig. Då känns det nog alltid lite problematiskt som regissör att göra det valet. Rent känslomässigt ska man brottas med sin egen fettfobi.

ATT HON SJÄLV VÅGAR BRYTA utseendenormen för skådespelare ser hon som en kedja av reaktioner på flera händelser. Under lång tid befann hon sig i en trygg miljö på Teater Scenario i Stockholm som hon var med och drev. Därmed slapp hon vara ute på den vanliga marknaden och konkurrera.

– Jag kom aldrig in på Scenskolan och behövde inte möta allt motstånd som jag säkert skulle göra där i många situationer och känna mig underlägsen. På Teater Scenario var jag med och styrde, fick utrymme att vara en skådespelare, punkt liksom. Jag fick fylla olika slags roller med liv, växte i det, fick bekräftelse och kände att jag hade en förmåga.

Vad utmanar du hos publiken när du går ut på scenen som en normavvikande skådespelare?

– Jag ser det som att jag ger en möjlighet för publiken att få syn på sina egna fördomar. Vissa har inte dem och förstår inte vad

jag pratar om, de tycker att jag är en människa som vem som helst. Vissa säger att de ser det så, fast egentligen bär de på en rädsla. Då finns det ett slags aggressivitet, de som bemöter mig med: ”det här är helt ovidkommande, varför tar du upp det?”

LOTTI TÖRNROS FÖR ETT LÅNGT resonemang om normerna för vikt som dikterar en moralisk plikt att vara smal. Den reproduceras genom vårt sätt att prata om mat och våra kroppar. Att inte tillåta sig att bli tjock ses som en viljehandling, och att inte kunna kontrollera sin vilja i vårt individualistiska, kapitalistiska samhälle är moraliskt förkastligt. Normen som ständigt produceras är att inte vara nöjd, att se sig själv som ett objekt att ägna tid åt att studera och korrigera. Vi blir mer intresserade av hur vi ska korrigera oss själva än att möta människor. Och korrigeringen leder bara till viljan att korrigera ytterligare. Någon slutpunkt existerar inte.

– Eftersom vi måste kontrollera vår yta så mycket och ägna oss åt den så blir det ett distraktionsmoment helt enkelt. Känslomässigt säger det mig att vi slipper vara solidariska genom att vara så självupptagna. Det är mycket lättare, hanterbart och överskådligt att ägna sig åt sig själv och sina egna misslyckanden än att vara villig att riskera sig själv i mötet med andra, och att också utsätta sig för det obehagliga i att käm-

pa för något annat.

Att bli skådespelare med all den utsatt det innebär var inget hon valde. Som liten tyckte hon om att göra saker inför andra. Hon gillade att sjunga, fick uppskattning och sen har hon ”bara fortsatt”. Men tvivlen har ofta funnits där. Det tog lång tid innan hon började närma sig filmvärlden och söka filmjobb.

Urvalsprocessen är likadan för alla skådespelare: snäv, väldigt hemlig och lika svår för alla beskriver hon, men samtidigt helt dödsdömd om man har en avvikande kropp. Hon försöker att inte fokusera så mycket på det. Ser det som en kamp hon inte kan påverka, men ger försiktigt uttryck för en önskan att

rollbesättningar ska börja göras mer osteoreotyp.

Hon är med i flera produktioner som är under inspelning: Patrik Eklunds långfilmsdebut *Flimmer*, tv-serien *Anno 1790* och filmatiseringen av Arne Dahls kriminalböcker om *A-gruppen*. Förra året hade hon en roll i Johan Klings film *Puss*. Hon känner inte att det finns annorlunda förväntningar på henne som normavvikande skådespelare.

– Men jag kan ju se att rollen i *Puss* tar med hela samhällets syn på fetma i min karaktär. Hon har dåligt självförtroende, längtar efter kärlek och finner ett hinder i att hon är tjock. Så min roll där tar för sig på ett underdog-sätt.

ANNONS

Bilder: Bibbie Friman

SÄKRA UTGIVNINGEN

1 år 399 kr, 209 kr stud/pensionär/arb.lös
2 år 599 kr, 299 kr stud/pensionär/arb.lös
3 år 799 kr, 399 kr stud/pensionär/arb.lös

Betala in på pg 648 73 22-7
Ange vilken prenumeration
du väljer! För mera info:

www.socialpolitik.com

ATT DET ÄR EN MOTSTÅNDSHANDLING att vara skådespelare och tjock är inget Lotti Törnros medvetet går runt och tänker. Men det blir en strategi när hon ser hur svårt det är att bli vald som skådespelare inom film, delvis för att undvika att gå in i ett offerskap och tänka att de bara vill ha de smala.

– De skulle ju inte tro på mig som den snygga tjejen som alla vill ha, en av de stereotypa berättelser som finns. Om jag inte vill gå med och anpassa mig efter den bild som förmedlas måste jag gå den andra vägen och säga: "det jag har är mycket häftigare". Det är lite barnsligt trots men det är samtidigt mycket roligare, finns mer kraft i att känna att jag har någonting att tillföra

och att det vore bra om jag kom in här. Det skulle säga något helt annat och det skulle världen behöva se.

LOTTI TÖRNROS INGÅR I ETT NÄTVERK av fettaktivister. Ibland kan hon slänga ut att hon jobbar med fettaktivism och se om folk nappar. Vissa blir helt ställda och vill inte gå in på det, andra frågar vad det är. Fettaktivisterna anser att det finns en norm för hur vi bedömer fett och vill lyfta fram fett som en strategi för att bredda normen.

– Då får fett ett ansikte att vara en människa, att vara många människor om man är många fettaktivister. Här är jag och min kropp, här är mitt liv och min berättelse. Så

enkelt är det att bredda en norm: att få några nya berättelser. Problemet i världen är att det finns lite för få berättelser om avvikan- de livsöden, berättelser som avviker från en stereotyp bild av hur människan är.

Med en queerfeministisk ingång undersöker nätverket hur kroppsfett kan göra uppror mot smalhetsnormen. Ibland ordnas diskussioner, ibland scenframträdanden.

– Vi utgår från vad det är vi har och hur kan vi göra det nytt, inte från problemet. I den queera världen finns en medvetenhet om att kroppsfett är en del av samhällsförtrycket. Det är viktigt att politisera, genom våra liv skapar vi politik genom de val vi gör. Att skapa opinion är ju att göra politik.

En av Lotti Törnros första aktivistiska handlingar var bildsviten där hon visar upp sin kropp i underkläder.

– Jag blev tillfrågad och det kändes så klockrent. Jag visste att det inte skulle framställas ironiskt utan vara en konstnärlig illustration. Fast jag på många sätt kan vara kritisk till en objektifiering av kvinnokroppen så kändes det som att det var större vinst att visa något normavvikande. Mina egna erfarenheter av normavvikande berikar mig som konstnär. Det berikar livet så enormt mycket att vara medveten om att jag har ett utanförskap. Eller inte ett utanförskap utan ett annorlundaskap, för jag har faktiskt inte så ofta känt mig utanför.

helena.bjerkelius@hotmail.com

ANNONS

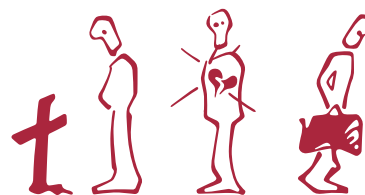
Sikta
Öppenvård

- * Träningsboende
- * Jourboende
- * Halvvägsboende

www.sikta.info • info@sikta.info
0707 - 15 76 00 / 0703 - 32 48 96
Eslöv • Malmö • Lund

Vill du hjälpa människor i sorg?

**Dödsfall? Skilsmässor? Separationer?
...eller andra förluster?**

CERTIFIERINGSKURS FÖR SORGBEARBETNING

Kursen är utformad för att ge dig de verktyg du behöver för att möta och hjälpa människor i sorg.

Stockholm: 4-8 april, 9-13 maj alt. 4-8 juli

Göteborg: 16-20 maj **Malmö:** 23-27 maj

08-33 50 40
info@sorg.se
www.sorg.se

KULTUR

OPERA

Alcina
Georg Friedrich Händel
dirigent Laurence Cummings
regi Yannis Houvardas
GöteborgsOperan

Trådmala Ken- och Barbiedockor i en scenbild à la Corbursier i svart, vitt och grått, den ena arian efter den andra om hjärta och smärta. Det är smått otroligt att det kan bli så bra. Men det är det, riktigt bra.

Alcina är mansslukerska/"häxa", som förvandlar avlagda älskare till träd och sten. På GöteborgsOperan blir de i stället marionetter i fonden. Eller spöken i garderoben?

Lars-Åke Thessman gör scenbildens tidlös, någonstans mellan orkestrernas äkta "händelska" tonbild med barockgitarr, teorber och cembalo, via Karin Erskines 40-talskonstymer och paranta dräkter till vår tids partnerbyten, ex och exex.

Alcina görs magnifikt av Agneta Eichenholz, för första gången på GöteborgsOperan. Katarina Karnéus hennes senaste erövring Ruggiero slits – för oss så njutbart –

mellan förtrollningens passion och den äkta och rena (!) kärleken till sin trolovade Bradamante, Ann-Kristin Jones. Hon gjorde ynglingen Sextus i en oförglömlig duett med sin mor Cornelia i *Julius Caesar*. Nu får hon inte samma djup i den mera förutsägbara försmädda.

MEN ALCINA GÅR DEN HÄR gången på pumpen, blir kär på riktigt och försöker med all slags förslagenhet – och alldeles äkta sorg och kärlek, behålla Ruggiero. Vadå häxa?!

Kampen böljar hit och dit, genom äkta och spelad passion på liv och död, svek, krossade hjärtan, smäktande åtrå, underkastelse, bön om förlåtelse. Ur evigt heta drömmar vävs mångt operalibretto.

Och så, i sista stundens nederlag stiger La prima Donna med göteborgsk glimt i ögat rakt in i den nutida underhållningsindustrins senaste modenyck och sätter tändarna i slutackordet. Härligt! /MW

FILM

Göteborg International Film Festival 2011

GAZAS TÄRAR av Vibeke Løkkeberg, Norge. Det är ovanligt att en dokumentär röstas fram av publiken som festivalens bästa långfilm. Men det känns helt självklart.

Vi har sett bomber brisa förut, bårar med blodiga bylten, ambulanser i ilfart. Men sällan så här nära *barnen*! Sönderskjutna, krossade i rasmassorna och gråa av be-

tongdamm, sönderbrända av fosforbomber. I koltåldern på bårhus med kulhål prickade av gevär på nära håll. Eller femåringar, tioåringar... alla åldrar – ensamma i världen utan *en enda* överlevande familjemedlem. Deras ansikten, deras slocknade blickar, deras tårar – vi glömmar dem aldrig.

Filmen *måste* visas i SVT, bli obligatorisk på UD, i EU och FN.

NORDISKT LJUS Varför visas inte all nordisk film överallt i Norden? Inte minst då nordisk film lånar skådespelare och filmarbetare över gränserna. Vi vill se Michael Nyqvist i *Kvinden der drømte om en mand* eller Tuva Nowotny i *Sandheden om mænd*, båda danska. Inte missa den sanslösa humorn i isländska *Kings road* av Valdis Óskarsdóttir – med den ekonomiska kollapsen som botten. Den finns också i *Mamma Gógó* av Fridrik Thór Fridriksson, men med fokus på hur man tacklar att gamla mamma får alzheimer. *Prinsessa*, av dokumentärfilmaren Arto Halonen, med en verklig berättelse från 40-talets finska mentalsjukhus som grund, har gjort stor succé i Finland. Prinsessan i detta Gökbo blir en positiv kraft, som givetvis måste bekämpas. Danska *Hold om mig* om grupptryck bland tonåringar vill vi också se. Liksom alla dokumentärer, som *Helsefabriken*, om hur norsk sjukvård uppmanats lära effektivitet av – Toyota! Och *Russian Lessons*, en norsk samproduktion om kriget mellan Ryssland och Geor-

gien i Sydossetien 2008.

Finns inget "kulturprojekt" som kan erbjuda frikostigare visningar i resp. public service tv?

INSIDE JOB av Charles Ferguson USA. Aktuell, genomsökande, välgjord dokumentär om finansbubblan som sprack. Hur alla aktörer är insyltade i varandra. Byter karriärer mellan direktör i banker, ministrar, presidentrådgivare, ledare för Columbia University och Harvard, styrelseposter i världens största bolag. De nationalekonomer de anlitar är en del av systemet. Sitter i samma styrelser och uppbär miljoner i arvoden.

Kreditvärderingsinstituten hade alla intressen i derivaten och hedgefonderna och tjänade grova pengar på dem och att värdera bolagen. Dagarna innan Lehman Brothers gick i konkurs gav de den högsta kreditvärderingen.

Ingen förändring är att se. Obamas ekonomiska rådgivare och finansminister var alla delaktiga i de avregleringar och lagändringar som möjliggjorde bubblan. USA har inte reglerat enorma bonusar till bankdirektörer eller andra förhållanden som orsakade bubblan.

Alltså kan vi bara vänta på nästa som åter drabbar småsparare, husägare, skattebetalare. Och berikar företagsledare, bankstyrelser och mäklare på Wall Street. Girigheten fortsätter att regera och sega.

DET ÄR UPP TILL DIG! av Maj Wechseltmann om hur Lundin Oil och Lundin Mining varit inblandade

Ska Ruggiero, Katarina Karnéus, välja Alcina, Agneta Archenholtz, eller sin trolovade? Passion och förtrollning eller den "sanna" kärleken.

de i folkmordet i Södra Sudan och Ogaden. Ja, etnisk rensning!

VD Lundin själv finns med i en intervju. Han har beskydd av en milisgrupp. Intill honom står en liten kille med stor kalashnikov.

100 miljoner dollar i vinst hade Lundin gjort när de klev ur Södra Sudan. Klipp till: en skrytande Carl Bildt om sitt uppdrag som styrelseledamot i Lundin Oil i konstitutionsutskottets utfrågning. Det framgår som obegripligt att Bildt kom undan; att vi har en utrikesminister med så smutsiga händer.

AP-fonderna har pensionspengar investerade i båda bolagen.

THERE ONCE WAS AN ISLAND, dokumentär av Briar March, Papua Nya Guinea/Nya Zeeland/USA. Om en atoll i Pacific som havet återtar mer och mer på grund av klimatuppvärmningen. Vi har hört i teorin att det blir så. Men att se hur dessa människors dagliga liv, hem och odlingsplatser läggs under vatten, hur kulturvärden går förlorade, när paradisiska villkor måste bytas till ett liv utan förankring i en av Papua Nyas Guineas städer. Det smärta att se.

MIRAL Julian Schnabel Frankrike/Israel/Italien/Indien. Efter en framgångsrik karriär som avantgardistisk målare i New York har Schnabel gått över till film. Dramat har verklighetsbakgrund, om ett barnhem för palestinska barn som blev föräldralösa när israelerna fördrev palestinerna 1948. Vi följer grunderna och några av barnen fram till den första intifadan.

Ambitionen att skildra både Israels förstörelse av det palestinska samhället och kvinnornas livsöden gör filmen något splittad, men det israeliska överväldet och effekter på drabbade blir tydligt. Foto och klippning är förnämligt och skådespeleriet kongenialt, t ex av Freida Pinto från *Slumdog Millionaire*.

EN FLEXIBLE KVINNA av Tatjana Turanskij, Tyskland, väver genialt in gentrifieringen av Berlin (se sid 24), samhällets förfälskade jämställdhet och glesnande skyddsnet.

Greta, 40+ är arkitekt och arbetslös, fotograferar nybyggda gated communities, plågas av att framgångsrika arkitektkompisar inte tar henne med i olika projekt. Får jobb på ett callcenter, där hon "gör fel" hela tiden och bränner ett kinesiskt byggprojekt i sin linda.

Hon rör sig svajigt mellan fester, barer, en arbetsförmedling utan jobb och jobbcoachen – som vill se Greta positiv och med visioner. På drift, utan pengar förlorar hon kontakten med sin tolvårige son. Men hon ger ändå inte upp...

En bitande studie av det moderna livets spelregler och krav.

Gazas tårar med barnen i fokus. Den måste visas på SVT!

På Fordfabriken i Dagenham går tjejerna i strejk för rättvisa löner.

PEPPERMINTA Pippilotti Rist, Schweiz/Österrike. Rist är ju en unik konstnär med sina egensinniga installationer och videoverk. I sin första långfilm fortsätter hon gestalta drömmar. Leker med varje infall och färger duken i alla palettens färger.

Filmen är en saga där alla blir som glada, goda och lössläppta barn. Naivt på gränsen till flamsigt om det inte hade varit för Pippilotti Rists ohämmade bild- och färgfantasi – färgglad.

CHICO & RITA. Animerad med orginaljazz av bl a Cole Porter, Dizzy Gillespie och Bebo Valdes. Chico är jazzpianist och Rita dito sångerska. Estrella Morente sjunger skönt hennes roll. De träffas på en nattklubb i Havanna 1948 och blir förälskade. Rader av missförstånd och sårad stolthet gör att de förlorar varandra, även om deras karriärer går ganska bra – på en tecknad resa genom jazzens storhetstid i Chicago, New York, Europa. Och revolutionen på Kuba. Men de hittar varann till slut – ja, kanske?

COPACABANA av Marc Fitoussi, Frankrike. En komedi som spinner runt en sårig mor-dotter relation. Mamman, Isabelle Huppert, har lite för korta kjolar, ljusblåa ögonlock, röda läppar och några kilo för mycket impulsivitet för att gilla

las av den välartade dottern, som några och tjugo ska gifta sig med sin ännu mer välartade fästman.

Hippiemamman har dragit runt med dottern i världen och vill nu bevisa att hon kan ta ansvar. Får jobb som time-share-försäljare och visar sig vara en fena på det. Bjuder in hemlösa att bo i en av de blänkande lägenheterna och röker på med dem vilket kostar henne jobbet. Huppert som medelålders kvinna som stängas med omgivningens snikenhet inför hennes uppskrivade stämningsslag sprakar filmen igenom.

I ELLENS ÅLDER av Pia Marais, Tyskland. Flygvärdinnan Ellens värld krackelerar när hennes sambo bekänner att han väntar barn med sin andra kvinna. Precis före takeoff får hon panik, river åt sig sin väska och störtar ut från planet. En räckta händelser leder till ett kollektiv av djurrättsaktivister. Hon gifter sig med en av dem, inte av kärlek från början utan för att han ska slippa militärtjänsten. Hon deltar i aktioner och söker i slutet ett större sammanhang i Afrika. Suverän och oförutsägbart, om tillfälligheterna som kan forma en människas totala spårbyte i livet.

KOMMER PÅ BIO: t ex *Kongen av Bastøy* – festivalens invigningsfilm om en uppfostringsanstalt på öde ö

i Norge tidigt 1900-tal. Bygger på en verklig berättelse. Bra skådespeleri, inte bara av Stellan Skarsgård. Hemska men klart sevärd.

Apflickorna – regi av Lisa Aschan, Sverige, fick festivalens nordiska pris på numera en miljon kronor. Om unga flickor i samarbete och konkurrens inom ridsport, men med än fler och djupare bottenar.

Flickorna från Dagenham – korta autentiska filmklipp från 60-talets strejk på Fordfabriken i Londonföretorten Dagenham ger samma atmosfär och känsla som filmen. Välspelad, härlig humor med sting och go' musik, GB.

The King's speech – prisbelönad, om den stammande Georg VI och australiensaren som hjälpte honom. Klassisk brittisk storfilm.

Black Swan – om konstens villkor inom klassisk balett och presen på prima ballerina. Spännande som värsta skräckfilmen ibland, men med djup och många bottenar, USA.

BÖCKER

Folkbibliotekens framtid?
Roland Eliasson, redaktör
BTJ Förlag

Just när debatten stormar som bäst kring Nacka kommuns beslut att lägga ut kommunens bibliotek på entreprenad kommer *Folkbibliotekens framtid?* Frågetecknet kan verka illavarslande: Har de någon framtid? Eller är det snarare uppfordrande: hur kan och bör de utvecklas?

Boken består av intervjuer med en rad namnkunniga personer, från barn- och ungdomsbibliotekariater till kulturministern och riksbibliotekarien. Det råder ingen tvekan om att bibliotekens behovs och bör utvecklas, inte minst för att ännu mer välkomna barn och ungdomar. Som *Jan Guillou* konstaterar: Barns läsning är grunden för all framtida läsning.

ENLIGT DE MEDVERKANDE är det ingen tvekan om att folkbiblioteken behövs, de är våra viktigaste kulturinstitutioner och erbjuder en mötesplats, en icke kommersiell zon. Ett angeläget uppdrag är nu att arbeta för att minska den digitala klyftan. *Niclas Lindberg*, Svensk Biblioteks-förening, påminner om att 1,7 miljoner människor i Sverige står utanför det digitala informationsflödet.

I Luleå ser den ledande kommunpolitikern *Karl Petersen* gratisprincipen som en viktig symbol. Hot ser han också: att biblioteken läggs ut på entreprenad, att den offentliga sektorns ekonomiska utrymme minskas och att man gradvis drar ner på biblioteksverksamheten. /BL

Jupiters öga Oline Stig Albert Bonniers Förlag

Känd som en av våra främsta novellförfattare, ger Oline Stig ut sin första roman. En berättelse, delvis baserad på gamla brev och dokument, om sin norska farfars och farmors liv i Oslo på 1920- och 30-talen. Frågan hon ställer är varför farfar Aksel, som levtt smått bohemiskt med drömmar om en framgångsrik karriär som dramatiker, år 1942 valde att stödja ockupationen av Norge och gå med i Quislings parti *Nasjonal Samling*. Obegripligt, kan man tycka, och förf. ger inget entydigt svar.

Men det är en fascinerande och mycket välskriven bok som väcker många frågor om moral, slump och människans natur. /SdV

Josefine Sundström Vinteräpplen Forum

Fängslande från första sidan. Inte bara för att historien tilldrar sig på Eskilsö, en liten ö i mina hemtrakter, där jag som barn for förbi med båt om somrarna, utan tanke på hur livet kunde utspela sig där.

Sundström har sina rötter på denna ö i södra Österbotten, men hon är född och uppvuxen i Stockholmstrakten. Balettdansös, sångerska, programledare och nu debuterande författare.

Boken speglar livet på ön under 1930 till 70-talen, baserad på tre generationer kvinnor. Mormor Susanna är stark, väderbiten, krävande. Övergiven och sviken av sin kringflackande och dragspelande man, fokuserad på att överleva. Dottern Mari, yngst av sju syskon, tas barskt ur skolan då hon inte lär sig läsa tillräckligt snabbt och får rollen som hunsad piga i hemmet. Blir våldtagen och gravid och därmed ytterligare ringaktad.

Barnet Tova växer upp, fast besluten att lämna livet på ön. Men drömmer om kärlek och är fullständigt oförberedd när den första förälskelsen drabbar henne, låter sig förledas in i ett äktenskap som slutar med våld och misshandel. Tar sig samman och flyr.

Här finns brutala skildringar av misshandel och misshand. Av tystnad och fattigdom, valhänhet och umbäranden, småskalighet och kontroll. Och barns utsatthet. Men också varma och vackra skildringar av "världens vackraste plats", doftande hav, varma sommarkvällar, dans på bryggan, drömmar om en bättre framtid.

Framförallt skildrar boken kamp och överlevnadskraft hos kvinnor

som trots allt får livet att fungera. Som sköter sitt, biter ihop och jobbar på. Budskapet att det är möjligt att bryta upp från generationer av fattigdom och förtryck. Att det finns hopp. Mycket läsvärd. /GLA

Stenminnen, De småländska stenmurarna – ett kulturarv Ida Andersen, text Åsa Nyhlén, foto Grodan förlag

Tung som en sten, djup och trolsk som skogen, bjuder *Stenminnen* oss att kliva in i en svunnen värld.

En tid av slit och ett skapande av nöden, "alla plockade sten hela tiden". Murar som gränser, inhägnader för boskap, för att magra tegar måste rensas för att, möjligen, bli en bättre åker, eller "lycka". Men även stora konstverk, omsorgsfullt sammanfogade under lång tid.

Nutida bilder, svartvita från förr, inklusive kartor och ritningar. Närgångna fakta, lärorika överblickar, sammanhang. Berättelser om murar, stenkistor och rösen. Insamlade i grevens tid. Många av dem som själva byggde eller såg sina fäder, farfäder, morfäder, farbröder... bryta, bära, lyfta – är redan borta.

En guldgruva om Småland men också om det gamla bondesamhället, det hemland som Kristina och Karl-Oskar lämnade efter 1800-talets nödår, liksom det som försvann alldeles nyss.

Stenminnen, De småländska stenmurarna – en bok, ett kulturarv, som är en ren njutning att ge sig in i.

Långa som Kinesiska muren sammantaget har sagts om Smålands alla stenmurar. Och om Västergötlands – som har en egen bok – *Stenmur'n* av Gunnar Arnborg, på eget förlag 1980. Även den. Kulturgärningar om kulturarvet. /MW

Krig, kvinnor och gud. En biografi om Barbro Alving Beata Arnborg Atlantis

Biografen om *Bang* sabbade mer än en arbetsdag för mig i höstas. Trots

att jag hade en deadline hotfullt nära kunde jag inte sluta läsa förrän jag hade läst ut alla 450 sidor.

Boken är mer än en lysande levnadsteckning om en av den svenska journalistikens verkliga ikoner. Den är också en skildring av tidsandan i Sverige och världen under Bangs karriär som journalist, som inleddes 1928, strax efter studentexamen, och varade till slutet av 70-talet.

Arnborg ger stort utrymme åt alla de stora reportagen – från Berlinolympiaden 1936, från spanska inbördeskriget, finska vinterkriget och andra händelser av historisk betydelse – liksom åt Bangs ingalunda okomplicerade privatliv. "Allt" finns med: alkohol och ohälsa, Bangs ständiga komplex för sitt utseende, bisexualiteten, de ekonomiska problemen och oförmågan att handskas med pengar, hennes religiösa grubblerier som så småningom mognade i en stark gudstro och konvertering till katolicismen, m m.

Fram träder ett porträtt av en briljant och humoristisk skribent, med en oräddhet och integritet som få. Barbro Alving kämpade för det hon trodde på, även i motvind; exempelvis fick hon betala med en fängelsevistelse på Långholmen som straff för sin pacifistiska övertygelse.

Läs boken, om du inte har en deadline i övermorgon! /SdV

Världens lyckligaste folk Lena Sundström Leopard Förlag

Sundströms reportagebok om den flyktingfientlighet som döljs i det skenbart idylliska Danmark har med rätta fått beröm och stor uppmärksamhet. I korta kapitel beskriver hon en mängd möten med både rasister och främlingsfientlighetens kritiker, och kryddar skildringen med ofta träffande iakttagelser och anekdoter.

Skrämmande är hur *Dansks Folkeparti* under ledning av Pia

Kjaersgaard har lyckats rycka åt sig initiativet i den danska debatten om invandring och flyktningmottagande, och vilken otäck roll som ledande media har spelat.

Skrämmande är också utvecklingen inom det socialdemokratiska partiet, som i sina försök att matcha Kjaersgaards propaganda har svikit alla ideal om internationell solidaritet och medmänsklighet. Sverigedemokraterna uppges ha lärt mycket av sitt danska broderparti, men låt oss innerligt hoppas att övriga partier drar helt andra lärdomar av utvecklingen i Danmark. /SdV

Tiger Mian Lodalen Forum

En underbar fristående fortsättning på Lodalens självbiografiska *Dårens dotter* om uppväxten i Jönköping. Connie har nu hunnit bli tonåring och lever ett tufft liv. Omöjlig i skolan, oälskad av fosterföräldrarna, super hon och tänjer på alla gränser tillsammans med tjejgänget Sisters in crime.

En dag drabbar "Det Dåliga" henne och när Anna vill att de ska dansa på en fest är katastrofen ett faktum. Connie gör allt för att dölja det andra anser sjukt, samtidigt är Anna det finaste hon upplevt.

Lodalens skriver insiktsfullt, med lätt hand om unga under ett 70-tal som känns som igår och samtidigt oändligt avlägset. Trots allt vad den tåliga Connie råkar ut för kommer inte tårarna förrän vid bokens näst sista kapitel. På sant Lodalenvis blir slutet en överrumpande känslomässig klimax. /AF.

Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn Karin Lundén Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Bygger på förf:s doktorsavhandling och knyter på ett föredömligt sätt ihop teori och praktik samt visar på vikten av förebyggande arbete.

Att tidigt upptäcka när barn far illa och barns lagliga rätt till stöd är två av bokens teman. Ett kapitel berör föräldrars betydelse för små barns hälsa och utveckling och resonerar bl a kring hur föräldrars psykologiska otillgänglighet kan få allvarigare och mer djupgående konsekvenser än fysisk vanvård.

Boken besvarar också frågor kring vilka faktorer som underlättar respektive försvårar för barn och familj att få den hjälp de behöver, vilka faktorer som underlättar resp. försvårar en anmälan till socialtjänsten. Tydligt är att olika personal tolkar anmälningskyldigheten olika; barnomsorgen anmälde endast 11% av misstänkta fall.

Viktig för förskolepersonal, BVC, socialarbetare samt andra som i sitt yrke möter barn. /LJ

Ensamkommande barn och ungdomar Kerstin Fäldin & Görel Strand Natur & Kultur

En lättläst faktabok om lagar, regler, förordningar samt några intressanta citat från en erfaren god mans dagbok. Mycket fokus på Migrationsverkets arbetssätt samt socialtjänsten, de två ansvariga myndigheterna. Illustreras med några exempel där samtliga barn har fått permanent uppehållstillstånd, men detta gäller ju långt ifrån alla, exempel från andra gode män än förf. saknas.

Boken är något rörig utan struktur, men kan ändå vara bra för blivande och nya gode män. /IC

Äldres seksualitet & kærlighedsliv – tabuer, myter & viden Aeldreforum Odense, Danmark www.aeldreforum.dk

En bra liten bok om äldres sexualitet och kærlighedsliv – om tabun, myter och vetenskap. Få tror väl numera att äldre är något slags asexuella varelser. Men trots statistik om att äldre har sex och är intresserade långt upp i åldrarna, frodas ännu en hel del fördomar och mer kunskap behövs – både hos äldre själva och hos yngre.

Läkare som tror de är taktfulla kan i själva verket bete sig kränkande, om de inte också tar upp hur t ex olika mediciner och sjukdomar kan påverka sexuell lust, både fysiskt och psykiskt.

Författaren Doris Lessing skrev ungefär så här: "Ens kropp förändrar sig, men själv förändrar man sig inte. Och det förorsakar naturligtvis stor förvirring."

Psykologer och läkare berättar i boken om vad man vet om vanliga förändringar, både de som tillhör normalt åldrande och de som olika sjukdomar kan medföra. Hormonförändringar innebär till exempel att smekningar inte uppfattas lika intensivt och att det kan behövas mer tid än förr.

En chef för ett äldreboende skriver öppenlydligt om att personalen sällan talar direkt med de boende om sexualitet. Ett ämne att tala mer om, inte bara i Danmark. /KM

Moralisten och drakarna Karl Erik Lagerlöf Carlssons förlag

I en tid då rader av halv- och kvartskändisar fyller våra spalter och etermedier med ointressanta inblickar i rätt torftiga liv är det en ren njutning att läsa böcker av människor som verkligen har något att berätta.

Karl Erik Lagerlöf var i decennier en av Sveriges ledande folk- och opinionsbildare. Hans tillbakablickar på ett långt och tidvis stormigt liv som en allt radikalarer kulturjournalist i en alltmer borgerlig och monopoliserad tidningsvärld är spännande och borde läsas flitigt på våra journalisthögskolor.

Tidens stora författare, journalister och politiker finns med (men personregister saknas, vilket är en brist). Berättarrösten bärs upp av det som anges i titeln: en *moralist* för ordet. Inte minst tydligt är det i Lagerlöfs envisa men, kan vi konstatera, tämligen resultatlösa kamp mot det EG/EU som han ser som ett hot mot vårt folkstyre.

Vissa läsare kan säkert irriteras av det moraliska, för att inte säga moraliserande, tonfallet i boken. Men jag gör det inte – det behövs fler, inte färre, moralister i den svenska debatten om kultur, politik och ekonomi.

Boken kom ut i höstas, men jag har ännu inte sett en recension i någon av de stora dagstidningarna. Nog säger väl detta någon om dagens medieklimat? /SDV

TIDSKRIFT

Äldre i Centrum nr 4 2010 Beroende av oberoende

Äldre i Centrum är en tidskrift för aktuell äldreforskning. Senaste numret har tema Beroende av oberoende. Ett tema som känns extra angeläget för närvarande och som det talas alldeles för lite om. Gamla vill man gärna bli så länge man är hyfsat frisk och kan klara sig själv – så känner väl de flesta. Det gör kanske också att man

ÄLDRE I CENTRUM

Nr 4, 2010

ryggat för att tänka på hur det är att vara beroende av och utlämnad till andra.

"Det finns hos många äldre en sorg över att förlora de vardagliga funktionerna och att behöva bli beroende av andra." Det skriver redaktören *Inger Raune* i sin ledare. Hon efterlyser samtal och diskussioner om sorgen och saknaden över att inte kunna klara sig själv längre.

Det har nästan blivit något fullt och skamligt att bli beroende, menar *Yngve Gustafsson*, professor i Umeå som länge arbetat med gamla människor. Ingen tycker det är ett dugg konstigt att barn är beroende av sina föräldrar. Men den som blivit gammal har inte alls samma status och värde.

Att förlora olika funktioner och förmågor påverkar också den egna självbilden och identiteten. Det kan kännas som att den åldrade kroppen är något främmande, ett skröpligt skal bakom vilket det sanna unga jaget och den personliga identiteten döljs.

Om detta skriver *Anna Whitaker*, docent som bland annat forskat om sociala och existentiella frågor om döende och död. När hon talade med gamla på ett äldreboende hade de ett stort behov av att tala om sina kroppar, sin värk och sina sjukdomar. Behov som inte får glömmas bort eller bagatelliseras, menar hon. /KM

MEDARBETARES VERK

Herredjuret Mattias Hagberg Atlas

Västafrika 1948. Konservatorn, naturfilmaren och äventyraren David Sjölander skjuter en väldig elefant. Sex år senare är han död som en direkt följd av det mödosamma arbetet med att montera elefanten för det Naturhistoriska museet i Göteborg.

"Herredjuret är en remarkabel bok. ... Det är så välskrivet, så intressant, så svindlande." Therese Eriksson, UNT.

"...på knappa 125 sidor lyckas Hagberg, suggestivt och lättbegripligt, väcka många blodluktande och alarmerande frågor om vår civilisation."

Pia Bergström, Aftonbladet.

"...framförallt får boken en att tänka till på hur vi förhåller oss till djur och natur idag." Bloggen Stringhyllan.

Social mobilisering, En utmaning för socialt arbete Verner Denvall, Cecilia Heule, Arne Kristiansen, redaktörer Gleerups

Social mobilisering strävar efter att stödja människors egna idéer om förändring. Ett perspektiv som gärna glöms bort i dagens sociala arbete med fokus på expertbedömningar och individuella lösningar.

Boken är en antologi med bidrag från flera tongivande forskare inom socialt arbete, som ur olika aspekter vill sprida kunskap om hur social mobilisering kan bli ett alternativ och en utmaning inom praktiskt socialt arbete.

Riktat sig till studerande, yrkesverksamma och aktiva i föreningar och organisationer.

RECENSENTER: Gun-Lis Angsell, Helena Bjerkelius, Isabella Canow, Stefan deVylder, Anna Fredriksson, Linn Johansson, Bitte Lundborg, Jan Molin, Kari Molin, Maria Wallin.

Grödorna slutade växa, fisken dog och vi blev sjuka av oljan, berättar bonden Alejandro Soto.

CHEVRON FÖRLORADE

– AP-fonderna är kvar

Det amerikanska oljebolaget Chevron har dömts att betala 60 miljarder kronor i skadestånd av en domstol i Ecuador.

I *SocialPolitik* nr 3/2010 berättade vi hur Texaco/Chevron under 30 års oljeutvinning ödelagt ett stort område i Amazo-

nas regnskog. Öppna oljegropar och utsläpp har förorenat grundvatten och marker. Växtlighet och djur har tagit skada och försvunnit, människor blivit sjuka och dött i bl a cancer.

Svenska AP-fonderna har 1,5 miljarder i Chevron. Domen förändrar dock ingenting: "Vi har noterat att Chevron har överklagat domen och att ärendet skickats till den Internationella domstolen i Haag. Etikrådet fortsätter därför avvakta."

www.socialpolitik.com

Transsexuell OK

På Dramaten i Vargtimmen av Ingmar Bergman

Aleksa Lundberg är den första transsexuella skådespelerskan i Sverige. I vår spelar hon i Bergmanpjäs på Dramaten. Att byta kön är numera rumsrent, men väldigt ensamt, säger hon.

Text: Moa Skimutis

Bild: Joel Nilsson

Jag är medveten att andra är nyfikna på mig, säger Aleksa. Det sorgliga är att när människor har fått veta det de vill veta så står man där med allt man har delat med sig om sig själv. Sen har man inte så mycket kvar. Man är nära en kort stund, sen är man ensam.

När Aleksa Lundberg stod på Dramatens scen för första gången, sommaren 2010, i föreställningen *Dramaten efter Paraden*, spelade hon delar ur *Infestus* (aggression på latin), som var hennes elevarbete från Göteborgs teaterhögskola, en berättelsen om hennes liv. Hon var skolans första transsexuella.

I mars har hon premiär i Målarsalen på Ingmar Bergmans *Vargtimmen*. Den bygger på Bergmans enda skräckfilm – om den plågade konstnären Johan som börjar se syner och hustrun Alma. Aleksa spelar en demon, som också är kurator! I originalmanus görs rollen av en man. Filmen väckte motstridiga reaktioner när den gick upp på bio 1967.

Man kan tycka att Dramaten är en konservativ scen och så kommer du in...

Jag hinner inte avsluta min fråga förrän Aleksa svarar:

– Ja, och är transsexuell! Men tiderna har verkligen förändrats och jag hade många fördomar när jag kom hit första gången. Jag tänkte att nu jävlar kommer de här divorna att undra vem jag är och vad jag har för bakgrund.

För det första var de ingen som förstod vad hon hade för bakgrund. För övrigt möttes hon av öppenhet och ödmjukhet.

– Nu har jag fått chansen att vara en del av den här teatern en hel säsong, inte bara under tre dagars föreställning.

NYLIGEN TILDELADES FILMEN *Ångrarna* en guldbagge för 2010 års bästa dokumentär. Den handlar om två män som bytt kön, men sedan ångrat sig.

– Jag tycker filmen är underbar för den sätter fingret på att det här med kön egentligen inte finns. Det är en samhällskonstruktion. De här kvinnorna har försökt hitta sig själva och trott att de skulle göra det som kvinnor, men det var inte svaret. Det är det man bär inom sig som är det viktiga.

– Jag tror inte på det här med kön. Vi skulle få ett annat samhälle mindre fixerat vid normer o mallar, om vi släppte våra stereotypa könsroller.

Men när Aleksa bestämde sig för att byta

kön var det viktigt för henne att bli kvinna. Hon började sitt könsbyte socialt när hon var 17. Gjorde utredning mellan 18 och 21 när hon också blev opererad, år 2004.

– Jag kom in på scenskolan 2006. Då var det extremt viktigt för mig att vara kvinna och att jag levde mitt liv som kvinna. Så fort någon röjde min identitet blev jag förtvivlad. Jag letade efter mig själv och trodde att könsbytet var svaret.

Aleksa gick hos talpedagog och anpassade rösten till ett ljusare röstläge och gjorde allt för att passa in som kvinna i heteronormen. Men hon upptäckte att patriarkatet plötsligt ställde nya krav. Som barn och pojke hade hon varit blyg. Då var det fel.

– Jag blev mobbad för att jag ”betedde mig som en tjej”. När jag ville ställa mig i flickkön i lekparken tog dagmamman mig i handen och ledde mig till pojkkön.

SOM KVINNA VAR DET plötsligt okej att vara blyg, och att inte ta plats. Men det var inte den typen av kvinna Aleksa ville vara. Hon ville få synas och få ge uttryck för det hon kände och tyckte, även starka åsikter.

– Jag har haft en tuff uppväxt med min pappa. Jag blev mobbad och har slagits mot fördomar i hela mitt liv. Men jag vägrar bli offer. Då hamnar man i underläge. Jag kommer aldrig att säga, ja det är ju svårt att vara transsexuell, eftersom vi lever i ett så normativt system. *Det* är att försätta sig i en offerroll. Det är jag så otroligt intresserad av.

– Om människor som gillar mig får problem när de får veta att jag bytt kön, är det inget som jag väljer att lägga tid eller sorg och ilska på.

– På scenskolan pratade vi extremt mycket om kön och genus. På schemat hade vi *Att gestalta kön*. Vi blev faktiskt genusutbildade och jag med min erfarenhet tyckte det var störtskönt. Men verkligheten kan se annorlunda ut.

– Jag minns ibland när vi hade pubkvällar eller fester på skolan så kunde jag få kyliga blickar av killar. Jag märkte under ytan att jag kunde vara ”farlig”. Det är nog viktigt för många killar att vara *snubbar*.

Aleksa skrattar. Hon skrattar ofta åt det som i verkligheten varit obehagligt. Och trots genus på schemat var samtalen få om hennes könsbyte. Hon blir tyst en stund.

– Nej, vi gick inte så djupt. Inte när det kom till sexualitet. Vilket är lite lustigt egentligen eftersom det är där rädslan sitter.

Inställningen var att man respekterade Aleksa genom att *inte* prata om könsbytet.

”Det som inte dödar gör en starkare, säger Aleksa.

Det är min egen tåga som gjort att jag orkat kämpa.”

Men Aleksa ville och *vill* prata om det. Och ifrågasätta de rådande könsrollerna.

– Idag erkänner jag min före detta manlighet, men då uppstår det ofta en förvirring i könsmaktordningen. Man ska vara *antingen* man eller kvinna. Men för mig är inte det viktigt. För mig är det viktigt att vara jag. Om någon uppfattar mig som man, kvinna eller androgyn. Det intresserar mig inte.

KVNNOR PROVOCERAS STUNDTALS av henne. Aleksa drar efter andan. Hon målar upp en bild där hon står och kysser en kille på en fest och berättar om de kommentarer hon fått.

– En tjej kan komma fram och säga: ”Detta är en heterosexuell kille du hånglar med. Så back off.”

Ett behov av att trycka till genom att hita svagheter hos den andre, som Aleksa tror kommer ur rädsla och avundsjuka. Men också om konkurrens och sexuell utmaning.

Den privata sfären är viktig i Aleksas liv. Vänner som faktiskt bryr sig om henne som människa och inte att hon en gång varit en man som blivit kvinna. Det gäller också partner.

– När jag letar partner så är jag väldigt tydlig med att jag bytt kön. Han får vara medveten om mitt könsbyte, det får räcka, han ska inte vara så intresserad av det sedan.

Vissa killar som varit intresserad av henne har blivit skrämde och dragit sig undan.

– Den finns killar som rycker på axlarna, medan andra blir chockade och måste tänka några varv till innan de får ihop pusslet, säger hon och skrattar.

– Sedan finns det de som verkligen vill ha en tjej som har bytt kön, eller som har snoppen kvar.

HUR SEX OCH SÅNT fungerar när man är könsopererad är hon dock inte så intresserad av att prata om. Där drar hon en gräns. Det är hennes ensak.

– Eftersom jag är opererad, så är det som vanligt med sex.

Det finns gott om duktiga kirurger på olika håll i världen, menar hon, som konstruerar könsorgan och även kan bevara hur det ska kännas.

– Det är lätt att googla sig till mera information, på till exempel ”vaginalplastik”.

Aleksa vill hellre prata om strukturer i samhället och det som anses avvikande, om offerrollens dilemma, att hon faktiskt *är* avvikande, tillhör en minoritet, och att hon ses som ett offer i mångas ögon, men att hon inte gör det själv.

Det bästa stöd hon ha fått är i stället det hon gett sig själv, berättar hon. Det låter tuftt i mina öron och jag frågar att ’ensam är väl ändå inte stark’?

– Jag skulle snarare säga att ensam *är* stark. Det som inte dödar gör en starkare. Det stämmer verkligen.

– Jag vågar se att det inte är mig det är fel på utan att det handlar om andras rädslor och fördomar. Jag behöver inte känna skuld och skam för att jag är den jag är.

Hon är 29 och nu ser hon framåt, stolt över det hon klarat. Att få stå på Dramatens scen bara ett och ett halvt år efter scenskolan i en pjäs som säljer bra och av ingen mindre än Ingmar Bergman, det är ju ändå ganska lyckat.

– Ja, jag tackar min lyckliga stjärna att jag har orkat slåss och att jag vågat prata om hur jag haft det.

– Men nu får de tuffa åren ligga bakom mig. Nu ska det vara lätt att leva.

moaskimutis@gmail.com

Kasta bort eller få tillbaka?

VoB ägs av kommunerna i Skåne och Kronoberg. När du anlitar VoB så kommer eventuella vinster att precis som ett lyckat kast med en boomerang komma tillbaka till sina ägare.

Kasta inte bort varken mänskliga eller ekonomiska resurser.
Använd VoB vid behov av externa tjänster.

VoBs verksamheter

Familjehuset i Alvesta
Luzern i Lund
Högelid i Alvesta
Sönnarslövsgården i Östra Sönnarslöv
Transitboende i Malmö
Lillängen i Kristianstad
Asylboende i Eslöv
Transitboende i Lomma

VoB plustjänster⁺

Psykologgrupp
Barnpsykiater och barnläkare
Familjehems- och utredningsresurs
BBIC-stöd
Familjerådgivning i Kronoberg
Integrationspedagog

Vi bryr oss mera
www.vob.se

Posttidning B

Avsändare:
Nätek
Box 311 20
400 32 GÖTEBORG

Attendo

Jag blir sur på vuxna som inte sätter Barnens Behov I Centrum

Attendo Individ och Familjs familjehemsvård är utformad enligt BBIC.

Ring oss på Attendo Individ & Familj: 020 40 37 00. Ett samtal räcker.
Du kan också läsa mer om våra insatser på www.attendo.se/iof.